

Afgiftekantoor
Antwerpen X
P 602499

België / Belgique
P.B.
Antwerpen X
8/5572

vivat academia

tijdschrift van het Verbond der Vlaamse Academici

driemaandelijks

nr 139 april, mei, juni 2008

*"Zonder macht
geen democratie"*

H. P. Schoo, Nederlands journalist, 1945-2007

Inhoud

Alles wel beschoud (Frank Judo)	36
Hoe staat een basiswetenschapper in de samenleving? (Christine van Broeckhoven)	39
Intellectueel, een knelpuntroeping? (Koen Geens)	44
Betere Academici (Roger Dillemans)	53
De maskers vallen af: het gaat (ook) om ordinaire gebiedsroof (Matthias Storme)	59
Vlaanderen: welke onafhankelijkheid? (Herman Suykerbuyk)	69

secretariaat: Passendalestraat 1A
tel 03 320 06 34, fax 03 366 60 45, rek. 979-0847064-65
e-post vva@vvacademici.org, <http://vvacademici.org>

verantwoordelijke uitgever: F. Fleerackers
Passendalestraat 1A
2600 Berchem

Tot uw dienst: de leden van het hoofdbestuur.

Algemeen voorzitter:

Prof. Dr Frank Fleerackers, Vrijheidslaan 17, 1081 Brussel

Algemene ondervoorzitters:

Ir. Marc Van Dongen, Bredabaan 764, 2170 Merksem

Lic. Ghislain Duchateau, Eendrachtlaan 3, 3500 Hasselt

Algemeen secretaris:

Ph. D. Rita Wardenier, Waversesteenweg 288, 1040 Brussel

Algemeen penningmeester:

Lic. Fernand Smets, Oostvaardijk 17, 2830 Willebroek

Hoofdredacteur:

Mr. Frank Judo, Luchtvaartlaan 50 bus 5, 1150 Sint-Pieters-Woluwe

Bestuursleden:

Lic. Alain Mouton, Klauwaertsiaan 29, 1853 Strombeek-Bever

Lic. Stijn Debruyne, H. Mausstraat 15 b 7, 1000 Brussel

Ir. Wim Vereyken, Pater Pirelaan 9, 8400 Oostende

Lic. Marnix Cherretté, Vaartstraat 4 bus 5, 9300 Aalst

Dr. Noël Geirnaert, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge

Elk auteur is verantwoordelijk voor zijn bijdrage. VVA-standpunten worden expliciet als dusdanig aangekondigd.

Alles wel beschouwd

Mr Drs Frank Judo

Omgaan met een vertrek

Toegegeven, de betrekkingen tussen Vlaanderen en Nepal hebben nooit veel potten gebroken. Dat neemt niet weg dat men zich kan verbazen over de zeer beperkte aandacht die werd besteed aan de opheffing van de Nepalese monarchie enkele weken terug.

Deze laatste is immers het gevolg van een decennialange guerilla-oorlog, waarbij rebellen van maoïstische signatuur uiteindelijk het regime op de knieën dwongen en een ruime overwinning behaalden bij de eerste democratische verkiezingen in dat land, zonder echter een absolute meerderheid te kunnen verwerven.

Maoïsme en democratie—er zijn weinig woorden meer geschikt om duidelijk te maken wat een *contradictio in terminis* is. Toch lijkt in het Westen niemand zich zorgen te maken over deze evolutie, waarbij een nieuwe regering zich uitdrukkelijk beroept op de leer van de vader van de Grote Sprong Voorwaarts en de Culturele Revolutie, twee historische feiten die met elkaar gemeen hebben dat ze de dood betekenden voor miljoenen mensen.

Toch variëren de gevoelens bij deze omwenteling in onze streken tussen onverschilligheid en matige sympathie: er kwam toch een einde aan een autocratisch bewind.

Onwillekeurig doen deze reacties denken aan de vorige keer dat een monarchie verdween uit de lijst van betwiste regimes: de val van de Perzische shah in 1979. Uit eigen ervaring herinner ik me nog hoe toen welmenende progressieve westerlingen de komst van de ayatollahs toejuichten: weliswaar waren de nieuwe machthebbers geen democraten, en gaven ze blijk van enig obscurantisme, maar alles was beter dan de vervloekte shah. Na een korte periode reageerden de commentatoren in kwestie erg kribbig, wanneer zij aan hun standpunten werden herinnerd.

Men kan maar hopen dat het Nepal niet vergaat, zoals het met Iran is gelopen. Gelukkig genoeg heeft Nepal geen oliereserves,

maar leeft het voornamelijk van toerisme en de geldzendingen die uitgaan van de ghurkabevolking, die dient in het Britse leger of in alle 's Heren landen werkt in de beveiligingssector. Daarenboven waakt India, de grootste democratie ter wereld, die zelf af te rekenen heeft met maoïstisch geïnspireerde guerillabewegingen, en weinig zin heeft deze een uitvalsbasis aan de eigen noordgrens te bezorgen. En men kan zich ook indenken dat China, dat zich met veel moeite heeft losgewrikt uit de Mao's fraseologie, niet geneigd is die beuzelpraat weer bestaansrecht te zien krijgen in een kleine buurstaat.

De westerse opinie is er echter in geslaagd opnieuw een kans te missen blijkt te geven van vroeg doorzicht.

Iets volkomen anders.

Deze *Vivat* is de laatste editie van de vertrouwde driemaandelijkse uitgave. Vanaf het academiejaar 2008-2009 verschijnt *Vivat Academia* als jaarboek in samenwerking met uitgeverij Pelckmans.

De leiding van deze nieuwe verschijningsvorm van het VVA-orgaan wordt overgenomen door Dr Hans Verboven, een jonge germanist die reeds herhaaldelijk in ons tijdschrift publiceerde. Ook uw dienaar zal u nog op tijd en stond ontmoeten in de *Vivat*, nieuwe stijl, maar het leek me aangewezen dat een nieuw gezicht het voortouw zou nemen bij de omvorming van het blad.

Het afscheid als hoofdredacteur brengt een aantal aangename privileges met zich mee.

In eerste instantie gaat het hier om het uitspreken van een dankwoord: aan de twee opeenvolgende voorzitter van het Verbond, die me gedurende net geen tien jaar hun vertrouwen schonken, namelijk Matthias Storme en Frank Flerackers. Aan de vele auteurs en min of meer vaste medewerkers, die hun pennevruchten aan ons blad schonken—dat laatste in de letterlijke zin van het woord. Aan de medewerkers van drukkerij Wilda, die elke drie maanden kleine wonderen deden om *Vivat* in ijtempo van de persen te laten rollen. Aan de vrijwilligers van het VVB-secretariaat, die de verzending verzorgden.

Een bijzonder woord van dank geldt immers mijn trouwe medeplichtige, Ir Vic Mortelmans, die instond voor de opmaak van het blad. We hadden reeds het genoeg op die manier samen te werken bij de productie van *Ons Leven*, orgaan van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond in 1997-98, zodat nu een samenwerking van meer dan tien jaar wordt beëindigd. Vic, VVA weet dat het veel aan je te danken heeft !

Het tweede privilege betreft een blik op de toekomst: en dat is er een vol vertrouwen, die geen verdere commentaar behoeft.

Ut vivant, floreant crescantque VVA en Vivat Academia! Ad multos annos!

Hoe staat een basiswetenschapper in de samenleving?

Prof. Dr Christine van Broeckhoven

Dit is een wat ongewone lezing voor mij als basiswetenschapper. Toen ik de uitnodiging kreeg was mijn eerste vraag: waarom ik? Men verwacht immers dat academici uit de humane wetenschappen eerder voor een dergelijke lezing gevraagd worden omdat hun opleiding dichter aanleunt bij de maatschappij. Denk maar aan de notaris, de rechter, de bedrijfsleider, de filosoof, enz. Ik zelf ben van opleiding een chemicus-biochemicus, een laboratoriumwetenschapper dus.

Mijn tweede reactie was dan ook om de organisator te contacteren met de vraag: waar verwacht u dat ik het accent zal op leggen in mijn lezing? Ik wilde immers ook zeker zijn dat men niet de verkeerde persoon had uitgenodigd!

Het antwoord was uitvoerig en zonder enig teken van twijfel naar mij toe of ik al of niet deze opdracht zou kunnen vervullen. Er konden twee invalshoeken aan bod komen: enerzijds de positie en functie van academici in onze samenleving, en anderzijds de rol en inhoud van academische vorming. Een hele opdracht dacht ik. Deze bleef in mijn hoofd hangen. Hoe moest ik dit nu weer aanpakken?

Toen ik in 1973 als studente naar de Universiteit van Antwerpen ging, was dit immers gewoon om chemie studeren. Op dat moment stelden deze vragen zich niet, althans niet bij mij. Als achttienjarige was ik mij helemaal niet bewust van die maatschappij. Mijn academische vorming was enkel gericht op de basisvakken wetenschap: chemie, fysica, wiskunde en biologie. Basiskennis, zonder enige link naar de samenleving. Cursussen om je doorheen te worstelen. Toch, dat weet ik nu, werd toen weliswaar onbewust, een eerste verband gelegd tussen 'vrouw en wetenschap'. Ik was immers één van vier meisjes op negentig studenten chemie! Toch is het pas jaren later dat ik beseft heb wat de vraag, die mij zo vaak werd gesteld, betekende: "Wat doet een vrouw in de wetenschap?" Daar kom ik nog op terug.

In het tweede jaar van mijn studies kregen wij nog steeds dezelfde basisvakken wetenschap, maar ook een cursus wetenschapsfilosofie van niemand minder dan Etienne Vermeersch. Weinig van de studenten hadden hiervoor interesse, en met de enkelingen die dat wel hadden ging Etienne op café! Het is daar dat er heftige discussies gevoerd werden. Etienne Vermeersch stookt dan ook graag waardoor hij reacties uitlokt. Ik als jong meisje was er bij, om te discussiëren, maar vraag me niet meer waarover. Ik herinner me wel de heftigheid van deze discussies. Ik had toen (?) een zwart-wit opinie vooral als ik uitgelokt werd. Nu weet ik dat die ontmoetingen mij op weg gezet hebben in de kunsten van de dialoog, het voeren van het woord.

In mijn licentiestudies werd deze kunst van het discussiëren nog verder aangescherpt, maar niet in de lessen wetenschap, dat geef ik U maar al mee. Nee, dit gebeurde in de cafetaria (het café) op de campus, en dit niet met wetenschapsstudenten maar met studenten uit de rechten, de politieke en sociale wetenschappen, de Germaanse filologie, en zo verder. Ik zat veel liever daar in het café te discussiëren, hoogoplopend, dan in de bibliotheek. Dat ging over van alles, het maakte niet uit wat, het ging kortom om het discussiëren, het woord en de dialoog. Het was niet het gevecht om de waarheid maar om het gelijk. Ik weet nog heel goed dat ik toen basiswetenschappers saai vond op enkele uitzonderingen na, ronduit saai! Ook mijn professoren spraken over niets anders dan hun vak, ze repten met geen woord over wat leefde in de samenleving. Toch waren dit de jaren in de nasleep van mei 68, niets wisten zij daarover te vertellen of aan toe te voegen. Ik zocht dan ook aansluiting bij de studentenbeweging en organiseerde samen met hen de performances, een geweldige tijd! Een tijd die mij duidelijk een ander beeld heeft gegeven op tal van zaken, en veel van mijn kennissen en vrienden stammen uit die periode, maar er zijn bijna geen wetenschappers bij. Zo ook mijn man die rechten studeerde en nu werkt als cultuuruitgever en redacteur.

In 'mijn tijd' werd er dus niet actief gewerkt met studenten wetenschappen rond de rol van academici in de samenleving, laat staan dat dit in de vorming van die wetenschappers werd opgenomen. Als student ben ik mij van die samenleving bewust geworden door toevalligheden, hoewel toeval niet echt bestaat. Ergens moet er toch onbewust een aanleg voor het maatschappijbewuste in mijn persoonlijkheid aanwezig geweest zijn. Vandaag neem ik bewust wel een positie in in die samenleving. Sinds kort heb ik daarin zelfs een zeer duidelijke publieke functie, namelijk die van federaal volksvertegenwoordiger. Een basiswetenschapper in het parlement

dus? En zoals u weet heb ik in mijn kiescampagne, en nog lang erna en tot zelfs nu nog, de vraag gekregen: "Wat doet een wetenschapper in het parlement?" Ja, wat doet een wetenschapper in het parlement? Heeft een basiswetenschapper niets beters te doen? Bijvoorbeeld wetenschap?

Tussen mijn onbewuste engagement als student en jonge onderzoeker, en mijn bewuste keuze voor politiek zijn er vele jaren verlopen waarin ik gegroeid ben als wetenschapper maar vooral ook als mens. Ik ben mij vanuit mijn wetenschap bewust geworden van de mens en zijn samenleving, en heb langzaam maar zeker een aantal belangrijke maatschappelijke engagementen aangegaan. Bewust en uit overtuiging. Niet direct gestuurd vanuit mijn opleiding of mijn wetenschap, maar indirect vanuit mijn contact met mensen doorheen mijn loopbaan. Uit de school van het leven dus.

Veel van mijn maatschappelijk engagement komt voort uit mijn strijd tegen sociale onrechtvaardigheid die ik zelf ondervond in mijn loopbaan, maar ook waarnam bij anderen rondom mij. Ik zelf heb een heel ongewone loopbaan doorlopen vertrekkende als werkzoekende, via vrijwillig medewerker aan de Universiteit van Antwerpen, onderbetaalde hardwerkende moeder van twee jonge dochters, tot uiteindelijk heel laat in mijn loopbaan, op de leeftijd van 42 jaar, een benoeming als hoofddocent aan diezelfde Universiteit van Antwerpen, waar ik werd bevorderd tot gewoon hoogleraar in 1999. Dit alles pas nadat ik eerst verschillende publicaties op mijn naam had in topvakbladen zoals *Nature* en *Science*, eerst benoemd werd als hoogleraar aan de universiteit van Leiden, en verschillende internationale en later ook nationale wetenschappelijke prijzen kreeg. Dit alles zeg ik niet uit medeleven voor mezelf. Het heeft mij juist de strijdvaardigheid gegeven als vrouwelijke wetenschapper die ik al die volgende jaren en nu nog, gebruikt heb om te vechten voor de vrouwen in de wetenschap. Een rolmodel dat ik nu nog meer vervul dan voorheen nadat ik in 2006 de internationale prijs voor "vrouw in de wetenschappen" kreeg van L'Oréal/UNESCO voor Europa. Een prijs die enkel aan vrouwelijke wetenschappers wordt gegeven, maar over de reden waarom een dergelijke prijs bestaat gaan we nu, vandaag, niet discussiëren.

Mijn tweede engagement, een engagement in de bredere samenleving, gaat naar de ouderen in onze samenleving. En dit is niet omdat ik zelf ouder ben geworden, ik ben vandaag 55 jaar oud. Nee, dit engagement is gegroeid uit mijn onderzoek. In mijn onderzoek staat immers de mens centraal. Met mijn team zoeken wij naar de biologische achtergronden van hersenziekten zoals depressie en dementie. En in tegenstelling tot andere basisonderzoekers

ligt een groot deel van ons onderzoek bij de patiënt en zijn of haar familieleden die als proefpersonen deelnemen aan het onderzoek. Wij werken immers vanuit de observatie dat patiënten vaak nog andere zieke familieleden hebben. Voor ons genetici betekent dit, dat er aanwijzingen liggen in de erfelijke code, het DNA, die het risico verhogen op deze ziekten. Onze hypothese is dan ook, dat als we de erfelijke code van patiënten en niet-patiënten vergelijken, we deze genetische risicofactoren moeten vinden, die ons dan weer een ingangspoort bieden tot een beter begrip van de werking van de hersenen, en specifiek van het ziekteproces bij patiënten. Hierop kunnen we dan inspelen om een betere medicatie of behandeling voor deze ziekten te vinden.

Een nobel doel dus, zoals het een wetenschapper betaamt. Maar een doel dat zeer, zeer dicht ligt bij de mens. Bij het diepste, diepe, en het meest kostbare van de mens. Zijn hersenen, zijn geest! Dit contact met deze proefpersonen, heeft mij bewust gemaakt van het leed van deze patiënten. Ik was van bij het begin overtuigd dat ik als wetenschapper iets moest teruggeven aan al deze mensen die geloofden in ons onderzoek. Het is toen dat ik begon met lezingen te geven aan leken, om de bevindingen van ons wetenschappelijk onderzoek naar hen te vertalen. Dat was zeker niet eenvoudig, vooral bijvoorbeeld, omdat oudere mensen niets geleerd hebben over hersenen en DNA. Dat zij bij het woord molecule zich geen enkel beeld kunnen voorstellen, daar waar wij als wetenschappers bij DNA direct het beeld van de DNA dubbele helix tevoorschijn toveren. Ik heb na vele jaren hierin veel geleerd vooral op basis van de reacties van deze mensen, maar wat ik vooral geleerd heb is dat er heel veel zaken bij hen leven waar wetenschappers geen idee van hebben, heel wat vragen en problemen. Zo voelen vele ouderen zich gestigmatiseerd door de vergrijzing opnieuw en opnieuw een probleem te noemen, zo hebben zij vragen naar een medicatie en betere medicaties, naar verzorging, naar opvang, naar hun pensioen, naar kwaliteit van het leven en van het sterven.

Dat zijn maar twee voorbeelden die aanleiding gaven tot mijn engagement als wetenschapper en nu als politica, maar heb ik nu een antwoord gegeven op de twee vragen die werden opgegeven als onderwerpen voor mijn lezing? Misschien. Ik sta niet in het beleid van het onderwijs, hoewel ik als politica ook wetenschap en technologie op mijn agenda heb staan, naast vergrijzing, ethiek en gelijkenkansen beleid.

Enkele bedenkingen om te eindigen. Een wetenschapper en een academicus in het algemeen heeft wel degelijk een rol te vervullen in onze samenleving. En dit niet alleen omdat ze betaald wor-

den door onze maatschappij, door de overheid. Academici moeten voortrekkers zijn, zij moeten antwoorden formuleren op vragen vanuit de samenleving en zij moeten hun kennis vertalen naar die samenleving. Dat moet een essentieel onderdeel uitmaken van hun opdracht. Zo was het ook vroeger toen vele academici geschoold waren op twee of meerdere fronten, bijvoorbeeld een ingenieur die ook kunstenaar of filosoof was. Zij waren ook vaak het kloppende hart van de samenleving, en vormde het protestforum om de leiders bij te staan maar vooral ook mee te sturen. Het klopt dat de hoeveelheid kennis vandaag enorm is toegenomen, zeker in mijn domein, dat van de (bio)medische wetenschappen. Dat dit een basiswetenschapper verplicht om een vakidoot te zijn, en hierin de betekenis van expert in zijn of haar domein. Dit betekent echter niet dat die wetenschapper zich kan opsluiten in een ivoren toren. Hij moet mee het maatschappelijk debat voeren, zeker als hij zoals ik, onderzoek doet met mensen en op onderwerpen die direct belang hebben voor de levenskwaliteit van die mensen en hun samenleving. Of dit haalbaar is voor een academicus? Dat hangt in grote mate af van de persoon van die academicus, maar ook van de opleiding, de vorming. Er moet meer aandacht gegeven worden aan simpele zaken zoals leren communiceren met leken, maar vooral aan kritisch denken en sociaal bewustzijn. Op dat vlak zien we enkele verbeteringen zoals het inlassen in de opleidingen wetenschap van vakken zoals bio(ethiek) en levensbeschouwing. Toch behoort het domein van de samenleving nog te vaak tot dat van de humane wetenschappen.

Als richtlijn. Moet men zich ook niet de vraag stellen of in de schoolse opleiding in brede zin, niet meer aandacht moet gaan naar de maatschappij, en de rol van elke mens in die maatschappij? Naar onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheden voor een beter wereld voor iedereen op elk moment?

Hier wil ik besluiten. Ik ben blij dat ik deze opdracht kreeg. Ik ga er verder over nadenken, ook over een mogelijke concrete invulling van de rol van de wetenschapper in onze samenleving en hoe vorming hier kan toe bijdragen.

Intellectueel, een knelpuntroeping?

Professor Dr Koen Geens

Ik 'vond' de titel voor deze lezing naar aanleiding van een uitspraak van minister Frank Vandenbroucke op de radio: bij een interview over de nieuwe statistieken inzake de zogenaamde knelpuntberoepen verklaarde de minister dat de kennismaatschappij niet noodzakelijk een intellectuele kennismaatschappij zou zijn.

Zo verbond ik knelpuntberoep en intellectueel, maar ik maakte er knelpuntroeping van. Ik verklaar mij nader.

Een academicus is iemand met een academische titel. Hij kent zijn discipline. De academicus heeft daarnaast mogelijks nog een roeping, en die bestaat erin intellectueel te worden.

In de academische roeping tot intellectueel ligt de uitdaging vervat om buiten de oevers van de eigen specialiteit te treden: naar het woord van Bourdieu betreedt de intellectueel omzichtig andere vakgebieden, soms—maar niet noodzakelijk—zelfs het publieke, meestal politieke terrein om ook daar *erga omnes* standpunt in te nemen, minstens zich een breder oordeel te vormen dan hetgeen mogelijk is vanuit het eigen vakgebied. De intellectueel heeft een brede kennis, een groot inzicht in de kennisverbanden, een scherp en wijs politiek aanvoelen, en bovenal, hij is ongebonden en autonoom.

De intellectueel geeft aan dat het nog mogelijk is om het geheel te bevatten, minstens er op een verstandige manier over te kunnen nadenken. Vergelijk het met een veelzijdig renner of met een tienkamper. Hij heeft zijn eigen discipline, zeker, maar hij houdt eraan zich ook publiek te manifesteren in disciplines waarin hij niet excelleert.

De geboeide academicus met een ruimere roeping, namelijk die van intellectueel, zal in die hoedanigheid zijn gezag met meer terughoudendheid laten gelden, omdat hij zijn eigen vakgebied verlaat, maar niettemin zal hij vanuit een diep verantwoordelijkheidsbesef en een brede interesse zijn licht laten schijnen. Overdreven respect voor intellectuelen is mij overigens vreemd: ik weet hoe Bolkestein over de soort denkt ('Intellectuele pleinvrees', *Vrij Nederland*, 2004) en

ik heb kennis van het boek van Mark Lilla *'The reckless mind: intellectuals in politics'* (2002). Intellectuelen zijn niet altijd praktisch en dikwijls te cerebraal om aan politiek te kunnen en mogen doen—maar zou de wereld niet zoveel schraler zijn zonder hen?

De roeping tot intellectueel is sedert lang een knelpuntroeping geworden. Met de term roeping bedoel ik niet te culpabiliseren. Valse roepingen kan de wereld missen als kiespijn, en niet elke academicus hoeft dus intellectueel te worden. Wie een roeping heeft, moet er echter voor gaan. Aan die roeping niet beantwoorden als academicus, is vergelijkbaar met een politicus die geen oppositie wil voeren, een advocaat die alleen op voorhand gewonnen zaken kan pleiten, de arts die enkel geneeslijke pathologieën behandelt of Tom Boonen die alleen Parijs-Roubaix rijdt. Perfect legitiem, bijna volmaakt zelfs, maar een beetje saai, en meer met eigen slaagkansen bezig dan met de participatie aan het groepsgebeuren: de zorg in de geneeskunde, de democratie, de rechten van de verdediging en de glans van de sport die niet alleen grote winnaars maar ook grote verliezers nodig heeft.

Ik herinner mij als piepjonge student, na de 68-periode weliswaar, in 1975, Illich, Marcuse en Chomsky gelezen te hebben: het resulteerde in een paper waarmee ik professor Karel van Isacker hoopte te behagen, namelijk *'Het gevaar van de technocratie'*. Die titel leek me passend voor de auteur van *'Het land der dwazen'*, die later nog *'Mijn land in de kering'* zou produceren. Mijn paper ging erover dat niet alles wat technisch kon, ook moest, en dat het belangrijk was ook generalisten aan het roer van een land te hebben, dat er met andere woorden ook een intellectuele en een politieke toets nodig was. Van Isacker was ontdaan over de lage dunk die ik had van de technocraten. Ik was een kind van mijn tijd, een scepticus die wild was van de nulgroei, wat beducht voor zoveel lege autostrades en die eerder voor schaalbeperking was, *'Houd het klein'* weet u wel, van Schumacher. Het was toen oliecrisis, zoals vandaag, toen de eerste, nu de zoveelste.

Het dunkt mij dat in die periode de humane wetenschappers nog poogden de intellectuele opinie te recuperen, en daarbij de pijlsnelle evolutie en dominantie van technologie en positieve wetenschap in vraag te stellen. Zij toonden aan dat er een belangrijke keerzijde was aan het blinde vooruitgangsgeloof, een ecologische prijs ook en dat er tevens een zekere hoogmoed mee gemoeid was. Het was een groene periode, waarin macrobiotiek en groen fietsen hoogtij vierden, en het protest tegen kerncentrales voor het eerst luid klonk.

Maar de redenen voor de achteruitgang van de intellectuele soort liggen verder achter ons dan de overwinning van het kapitalisme

op de linkse kritiek van de jaren '60-70, of dan het enthousiaste vooruitgangsgeloof van Expo '58. Over de diagnose van de oorzaken kan meningsverschil bestaan. Het zijn echter niet de opkomst van de televisie of het internet die de intellectueel tussen haakjes hebben geplaatst.

De attitude van de intellectueel staat *prima facie* haaks op de wetenschappelijke aanspraak die zoekt naar de waarheid. De per definitie gespecialiseerde wetenschapper gaat pas publiek met zijn resultaten als na grondig onderzoek een vernieuwende en falsificeerbare hypothese is tot stand gekomen die elke collega-wetenschapper van dezelfde kundigheid kan natrekken. Wetenschappers hechten derhalve aan hun geloofwaardigheid, en worden aldus ook ervaren door de publieke opinie: zij zijn het letterlijk waard om geloofd te worden. Vergelijkt men opnieuw met geneesheren, advocaten of politici, dan stelt men in die volgorde een dalende graad van hun geloofwaardigheid vast in de ogen van het publiek. Dat kan geen verwondering wekken, gelet op de verschillende processen waarover het gaat: het zoeken naar waarheid voor de wetenschapper, het aangaan van een gevecht met de natuur en het nastreven van een nimmer zekere genezing in de geneeskunst, het zoeken van gerechtigheid via een tegensprekelijk proces in de advocatuur en het totstandkomen van een democratische besluitvorming via een spel van meerderheid en oppositie in de politiek. Een advocaat en een politicus zijn uit de aard der zaak niet steeds belast met het zoeken of het spreken van de waarheid, wel integendeel: ze presenteren hun waarheid. En de patiënt van de arts is niet altijd klaar voor de waarheid, zelfs als de arts ze kent. Toch genieten artsen veel groter maatschappelijk vertrouwen dan advocaten. Of dit ook aan hun comparatieve kwaliteit te wijten is, laat ik gemakshalve in het midden. Het ligt vooral aan hun verschillende taak.

De wetenschapper of academicus die binnen zijn discipline blijft, zoekt de waarheid of zou minstens een op grondig onderzoek gestoelde ambitie moeten hebben om dat te doen. Zoniet verliest hij zijn geloofwaardigheid en brengt hij meteen de geloofwaardigheid van zijn collega's in het gedrang. Het zou zonde zijn het maatschappelijk vertrouwen te verliezen, nu het niet alleen van belang is voor de geloofwaardigheid van de wetenschap, maar evenzeer voor de mate waarin het beleid, het gerecht, de gezondheidszorg, de bouwkunst en zovele andere segmenten van de samenleving op de wetenschap een blijvend beroep kunnen en zullen doen.

De professionele wetenschapper die zich hoofdzakelijk toelegt op één specialisme is overigens een vrij recent verschijnsel. Vroeger was de professionele wetenschapper de uitzondering, de brede in-

tellectueel de regel. Aristoteles, hoewel één van de grootste wetenschappers aller tijden, waarschuwde in in zijn *Politica* (1337b, 4 en 5) voor de gevaren van het professionalisme: "*Het eerste beginsel van alle werkzaamheid is vrije tijd. Een feodaal heer mag nooit teveel belangstelling hebben voor ingerlei bezigheid, kunst of wetenschap. Er zijn ook enige vrije kunsten die een vrij heer zich kan permitteren, maar altijd met mate, anders zijn er onaangename gevolgen*". En Popper verduidelijkt: de vrije heer "*wordt vakbekwaam zoals een professional. Liever een dilettant en een man van de wereld dan een professioneel wetenschapper*" (Popper, *De open samenleving en haar vijanden*, 241)

Wat opvalt is dat Aristoteles, ongetwijfeld ook vanuit een zeker kastenbesef, enkele vereisten toevoegt aan de intellectuele ingesteldheid: vrije tijd en het nooit aan de dag leggen van te veel belangstelling.

De vrije tijd is wezenlijk voor de serendipiteit: zonder aandachtig en toch vrijblijvend schouwen, zonder teveel focus en niettemin ernstige concentratie, is het niet mogelijk om de toevalstreffers te realiseren waarvan de meeste wetenschappelijke ontdekkingen de vrucht zijn. Zoals bij elke ernstige queeste, vindt men meestal wat men niet zocht: Planck, Nobel, Fleming, zelfs Columbus, kunnen erover meepraten.

Het is dus beter niet teveel belangstelling te hebben: zodra de kenniszoektocht voorwerp wordt van concurrentie, zodra instrumentaliteit en economisch belang het halen van schouwvond voren, zodra men de eerste wil zijn, dreigt kennis macht te worden, ten koste van het pure eureka.

Die door Aristoteles aangeprezen geestesgesteldheid heeft zeer lang bestaan. Hero van Alexandrië was in de eerste eeuw voor Christus evenzeer op de hoogte van de technische en fysische mogelijkheden als de achttiende-eeuwse industriële revolutie. En Leonardo da Vinci was al in staat een duikboot te ontwikkelen: hij schrok ervoor terug wegens de "*boosaardige natuur van de mens die in de diepten van de zee zou moorden door schepen van anderen open te breken en met alle opvarenden erin tot zinken te brengen*."

Ook andere klassieke en middeleeuwse beschavingen zoals de Chinezen, Indiërs, Arabieren, Indianen en Afrikanen kenden in wisselende mate een prachtige wetenschappelijke ontwikkeling. Allen hadden ze de machine, maar anders dan de Europeanen gaven ze er de voorkeur aan deze niet tot ontwikkeling te brengen. Bacon wees op de '*masculine birth of time*' in het westen, terwijl volgens Mumford ook de mechanische opvatting van de ruimte bijdroeg

tot de instrumentalisering van de wetenschap: van bron van kennis en vreugde, werd de wetenschap een middel en een wapen van macht. Eens het westen terzelfdertijd de zon en de mens centraal had gesteld, bij het einde van de vijftiende eeuw, verjagen de *Reyes Catholicos* de Joden en Moren uit Spanje (1492): precies op dat moment gaat Christoffel Columbus westwaarts, omdat hij wil nagaan of Indië ook langs die kant van de ronde aarde kan bereikt worden. Hoewel Columbus niet veel beschaving exporteerde, nam rond die tijd het westen de wetenschappelijke suprematie over van het oosten en van de Arabieren die stagneerden. Het vooruitgangsgeloof dat tot vandaag onze samenleving grondt en voortstuwt, was geboren.

De instrumentalisering van de kennis brengt onvermijdelijk een vakmanschap met zich: Apollinische schoonheid werd Hefaïstische werkzaamheid, ook mooi maar anders. Omdat het 'vooruit' moet gaan, komt het tot arbeidsverdeling en specialisatie, en wordt ervaring in een bepaald vakgebied, namelijk een zekere kennis van het verleden belangrijker. We begrijpen onmiddellijk wat Aristoteles bedoelde met het dreigend gevaar voor de vrije heer: door de te grote belangstelling voor één welbepaalde materie, door de arbeidsverdeling en de specialisatie, ontstaat routine, en weet de betrokkene steeds meer van steeds minder.

Paradoxaal genoeg, wordt het gezag van kennis meer in vraag gesteld naarmate ze toeneemt: met de grotere beschikbaarheid van kennis, wordt ze in alle opzichten minder uitzonderlijk. Naarmate de laatste verklaring ontbreekt—denk maar aan de discussies tussen neo-darwinisten à la Dawkins, gelovigen en aanhangers van de *intelligent design*-theorie—; naarmate blijkt dat wetenschap soms ook gevaren inhoudt (bijvoorbeeld Tsjernobyl) of naarmate bepaalde oplossingen (bijvoorbeeld voor energietekort) lang uitblijven, ontstaat scepsis bij de burger over de vooruitgang. De wetenschapper voelt zich op zijn beurt onbegrepen, en trekt zich terug in zijn labo.

Wellicht is die onbegrepenheid, samen met zijn gebrek aan vrije tijd en zijn teveel aan belangstelling voor de eigen discipline, debet aan het feit dat de wetenschapper in het bijzonder, en de academicus in het algemeen er steeds minder toe komen aan een roeping van intellectueel te beantwoorden. De wetenschapper heeft het al moeilijk genoeg om ware uitspraken te doen in zijn eigen vakgebied, laat staan dat hij zich zou bemoeien met een breder kennispectrum waarin speculatie en tegenspraak zijn deel zouden zijn.

In een recent boek uit 2006 vroeg de Engelse socioloog Frank Furedi zich af waar de intellectuelen vandaag wel mogen te vinden zijn. Zijn stelling is dat de status van intellectueel ontmoedigd wordt

omdat aan kennis niet meer hetzelfde gezag verbonden is als voorheen. Hij spreekt zelfs van een algemene verdomming. Dit heeft in eerste instantie te maken met het onvermogen te kennen: men heeft immers een onvoldoende basis om in alle te kennen domeinen binnen te dringen. Ook niet zonder belang is het gegeven dat men in het verleden reeds dikwijls vastgesteld heeft dat een universele theorie minder universeel was dan men aanvankelijk dacht, minstens dat die moest bijgesteld worden. Zodoende kwam men tot een zeker relativisme van het kennisgegeven, dat versterkt wordt door kennisangst, dit wil zeggen de wetenschap dat kennis gevaar kan inhouden.

Waar Furedi in elk geval gelijk heeft, is op het punt dat kennis en het verlangen ernaar hun autonomie verloren hebben. In de eerste plaats via de wapenindustrie is kennis macht geworden. De Inca's werden onderworpen door de Pizarro's met enkele geweren en paarden. Wie macht zegt, denkt markt: niet elke kennis is evenveel waard op de markt, schaarste en behoefte bepalen haar niet altijd logische prijs. De vermarkting van kennis wordt steeds belangrijker, ook in veeleer publieke sectoren waar dat voorheen ondenkbaar was, zoals bijvoorbeeld de gezondheidszorg. Daarnaast is kennis volgens Furedi zelfs instrument geworden van sociale integratie. Hij doelt daarmee op het brede proces van democratisering waarbij de doelstelling is zoveel mogelijk gediplomeerden te hebben, niet alleen om de arbeidskrachte in de kennismaatschappij gericht op te vangen, maar—volgens Furedi—ook om iedereen—zelfs tegen wil en dank—te impliceren in die kennismaatschappij.

In elk geval wordt de band tussen onderwijs en werk steeds belangrijker, en verliest ook het onderwijs zijn autonomie. De kennis om de kennis is nog enkel bij professionele kwissers van tel, de banken en zelfs de overheid krimpen hun studiediensten systematisch in. Zelfs de eens zo machtige en academische vrije universiteit, wordt steeds meer gemeten aan het aantal bruikbare mensen dat zij voortbrengt, en aan het bruikbaar onderzoek dat zij produceert: outputfinanciering in termen van aantal gediplomeerde studenten en outcome-subsidiëring in termen van de onderzoeksresultaten zijn daarvan mooie voorbeelden. Vorsen moet nochtans altijd in een klimaat van vrijheid (en dat impliceert tijd en middelen) en serendipiteit kunnen gebeuren. Het recht om zich te vergissen, als het in alle intellectuele en deskundige eerlijkheid geschiedt, is heilig, ook aan een katholieke universiteit (Rede van Rector De Somer bij het bezoek van de Paus 1985).

Zo wil ik graag besluiten. De *Universitas* blijft belangrijk, vandaag meer dan ooit. En het verleden heeft aangetoond dat de univer-

sitaire wereld, indien hij een plan heeft, de zaken fundamenteel kan bijsturen. Enerzijds hebben het *Bildungsideal* van de Pruisische onderwijsminister Von Humboldt, samen met de door hem gepropageerde academische vrijheid en de eenheid van onderwijs en onderzoek, en de navolging daarvan door de Nederlandse onderwijsminister Thorbecke de bakens verzet. Anderzijds bracht het misprijzen van Napoleon voor de universiteiten de stichting van de *Grandes Ecoles* met zich, zodat Frankrijk een grote wetenschappelijke achterstand opliep. Later was het bij ons Dondeyne die een generatie van getalenteerde jongeren tot idealistische wereldburgers bezielde, en zo bijdroeg tot hun en Vlaanderens definitieve emancipatie na WO II.

Een voedingsbodem zijn voor intellectuele roepingen blijft belangrijk voor de universiteit terwijl zij zich steeds meer door specialisme kenmerkt: in het eerste *bachelor* geschiedenis bijvoorbeeld moet men al kiezen tussen de richting oude en de richting moderne geschiedenis. De samenleving heeft een aantal ongebonden mensen vandoen, die mee het overzicht bewaren en de kritiek bewaken. Die intellectuele roepingen kunnen aan de universiteit geboren worden, indien we in de drie bachelorsjaren een aantal pluridisciplinaire richtingen aanbieden: niet alleen pluridisciplinair binnen alfa-, beta- en gammawetenschappen (bv. één algemene *bachelor* in humane wetenschappen), maar zelfs alfa- beta- en gamma-overschrijdend (bv. twee of drie kruisbachelors).

Uiteraard zou niet elke chemicus of jurist deze pluridisciplinaire richtingen moeten doorlopen, maar diegenen die dat graag doen, zouden de kans krijgen om een aantal disciplines te leren kennen op een niet-dilettante wijze, en de verbanden daartussen leren zien. Het zou er niet om gaan een verwaterde versie van die basisdisciplines aan te brengen: geen recht voor historici, of economie voor juristen, of statistiek voor criminologen, maar gewoon recht, gewoon geschiedenis, gewoon economie, gewoon statistiek, *à fond*. Door gerichte keuzes te maken in het derde bachelor, zouden deze studenten tenslotte opnieuw kunnen aansluiten bij een gespecialiseerde master van hun voorkeur.

Zou het niet heerlijk zijn in de toekomst ingenieurs te hebben die van basisbeginselen van het recht kaas gegeten hebben—eerder dan van een cursus intellectuele recht in het laatste jaar? Of geneesheren die mee zijn met de recente evoluties in de moraalwetenschap—eerder dan van een cursus ethiek of deontologie op het einde van de leergangen? Of juristen die verstaan wat nanotechnologie is? Is het teveel gevraagd of naïef? Het valt niet te verwachten dat dui-zenden studenten hiervoor zouden opteren. Ik geloof persoonlijk

dat zelfs een algemene *bachelor* humane wetenschappen (combinatie filosofie-letteren-rechten-economie-pol&soc-geschiedenis), gelet op zijn moeilijkheidsgraad, slechts een honderdtal studenten zou aantrekken aan de Leuvense universiteit—maar wat een vreugde zouden deze studenten beleven? En welk een vreugde zou het zijn hen te mogen helpen bij de verwezenlijking van de roeping die zij ervaren? Zou de samenleving er wel bij varen? Wellicht wel. Maar dat is het punt niet. Niet elke kennis moet immers renderen. Een jonge geest met dorst naar kennis moet 'ge-lest' worden. Ook dat blijft de taak van de universiteit, en in mijn ogen nog steeds de eerste.

De droom is dus om, in een soort *Studium Generale*, precies in het universitair basisonderwijs (met mogelijke aansluiting op het laatste jaar van de *humaniora*) eindelijk de band te maken tussen de eerste cultuur, de literair-humane, en de tweede cultuur, die van de wetenschappen, zoals CP Snow al voorhield en deed. En zoals de *Leuvense Lessen voor de eenentwintigste eeuw* al pogen voor te leven.

In een voetnoot van zijn *magnum opus* over de "*Open samenleving en haar vijanden*" trekt Popper van leer tegen de oppervlakkige wijze waarop de 'letterkundige' faculteiten menen afstand te kunnen nemen van de bekrompenheid van de wetenschap. De toon is te hard om overgenomen te worden, maar de conclusie is treffend: "... want wetenschap kan heel goed worden gedoceed als een fascinerend onderdeel van de menselijke geschiedenis... Aldus gedoceed als een onderdeel van de natuurfilosofie en van de geschiedenis van problemen en ideeën, zou de wetenschap de grondslag kunnen worden van een nieuw, liberaal academisch onderwijs, van een onderwijs dat als het geen deskundigen kan opleveren, althans mensen kan opleveren die onderscheid kunnen maken tussen charlatans en deskundigen..." (p. 716, voetnoot 6).

En Popper voegt er iets aan toe dat de band illustreert tussen de bescheidenheid van de wetenschapper als noodzakelijke voorwaarde voor de bescheidenheid van de intellectueel: "*Alleen als de student ervaart hoe gemakkelijk het is zich te vergissen en hoe moeilijk om ook maar een klein stapje voorwaarts te zetten op kennisgebied, krijgt hij een gevoel voor de normen van intellectuele eerlijkheid, respect voor de waarheid en minachting voor gezag en dikdoenerij. Niets is vandaag noodzakelijker dan de verspreiding van deze bescheiden intellectuele deugden.*"

Met het gezag van Popper heb ik meteen een kritiek ondervangen die ten aanzien van zo'n pluridisciplinaire *bachelors* zal gemaakt worden, met name dat je toch niet 'voor intellectueel' kan leren.

Dat is juist en niet juist. Je kan de attitude en de bronnen leren: en die attitude is bescheidenheid ten aanzien van de kennis in al haar nuances. En daarmee is meteen gewaarschuwd voor de grootste ondeugd die zijn critici bij de intellectueel ontwaren: de hoogmoed. Mag de bescheidenheid daarmee toegevoegd worden aan het lijstje van de kenmerken van de échte en niet zelf verklaarde intellectueel? Het is immers precies die deugd die aan de gespecialiseerde academicus toelaat om zijn evenwicht te hervinden als hij zijn brede intellectuele roeping aanvaardt.

Betere Academici

Prof. em. Dr Roger Dillemans

Geachte Algemeen Voorzitter, Leden, en Vrienden van het Verbond der Vlaamse Academici.

Ik ben uiteraard zeer vereerd met die hooggestemde Prijs die mij vandaag, bij gelegenheid van uw Algemene Ledendag, wordt toegekend.

Ik zou de ganse mij toegemeten tijd kunnen besteden aan dankbetuigingen. Maar dan zou ik die Prijs die ik thans ontvang misschien wel hoger inschatten dan uzelf bedoeld hebt. En men vroeg mij een boodschap te brengen. Zal ik pogen te doen, maar dan toch in de geest van diephartige dankbaarheid.

U durft toch nog wel met zo'n titel te kiezen voor deze jaarlijkse bijeenkomst : Betere Academici ! Alsof niet alles perfect zou zijn. Ehwel, dat is het inderdaad niet, en uw moedig thema zal meezinderen, hoop ik, in onze milieus. De beklemtoning van de maatschappelijke roeping komt zeer gepast in deze tijden van collectieve onzekerheid over de toekomstige gang van zaken in onze samenleving, die een groeiend aantal ontredderden telt tot in haar hoogste regionen.

Laten wij dus onze specifieke rol opnemen, elk van ons, maar ook samen, met visie, inzet en vasthoudendheid.

Vandaag is blijkbaar als sluitstuk gepland van een triade : eerst *Beter Vlaanderen*—en daarvoor zijn wij met een sterke groep personaliteiten onder wie uw voorzitter, in onze "Lentemanifesten" opgekomen. Dan de optiek van een Betere Nederlandse Taal. Om dan een noodzakelijke voorwaarde tot het vorige vooruit te zetten: Betere Academici – de maatschappelijke roeping van de academicus. Ik kan u helemaal volgen in de boodschap die u met uw terecht themakeuze wil brengen: de maatschappelijke roeping van de academicus, de echte academicus. En zijn heilzaam impact op de samenleving, die de echte interactie bevordert tussen mensen, die de toekomst kunnen maken in het vaste en verantwoorde vertrouwen dat die maakbaar is, mits de versteviging van onze basiskennis opgenomen wordt in een breed en verrekend vormingsproces waar de *homo universitatis* als een *homo universalis* rondom zich optreedt, zaait, cultiveert en leert oogsten en die kennis aanwenden

voor de bestendige optilling van het mensgehalte van die samenleving.

Academici moeten hun kennis tot wijsheid brengen—maar kennis blijft de alles onderbouwende basis. Kennis is des mensen. Kennis is eigen aan de mens en een uiting van zijn uniek-zijn—maar kennis is veel meer dan dat. Kennis is uitgegroeid tot een productiefactor, een grondstof in de hedendaagse kenniseconomie. In die zin is kennis een factor van macht. Daarnaast is kennis echter ook een basisgoed, het recht op kennis een grondrecht. Kennis is het op zich heilzame product van de hoge, indien niet de hoogste, faculteit van de mens: van zijn intellect en zijn inzichtvaardigheid. De mens kan tal van hooggestemde ervaringen beleven: de artistieke, de religieuze of zelfs de mystieke ervaring, de liefdesbeleving, het moreel goed gevoel het goede te doen en zich in te zetten voor de anderen, de complexe persoonlijke geluksbeleving. Bij al deze ervaringen kan het weten, de kennis, telkens een verhelderende en bevrijdende ondersteunende rol vervullen. Het is altijd goed om te weten, zelfs als dat gepaard gaat met enige ontzuivering. Kennis is een goed op zich, een waarde als dusdanig.

Wij komen van vèr en zullen nog vèr gaan. De mens kan nadenken over zijn herkomst en toekomst; hij kan trachten zich te situeren. Het is normaal dat hij die uitzonderlijke opportuniteit gebruikt. Anders zou hij van een cruciaal deel van zijn mens-zijn afstand doen. Dat nadenken neemt steeds meer systematische en structurele vormen aan en culmineert in wetenschapsbeoefening. Daarbij gaat het niet alleen over de *natural* en *life sciences*, maar ook over *social* (bijvoorbeeld antropologie) and *cultural sciences* (bijvoorbeeld archeologie/geschiedenis) en heel in het bijzonder over de 'zingevingswetenschappen' (filosofie en theologie, wereldbeschouwing, ethiek). Daaruit leert men dat er 'vooruitgang' is, en dat er *fine tuning* zit in het heelal. Voortdurende verandering is ons lot. We geraken er niet op uit gekeken. Nu het kennisniveau en daardoor de mogelijkheden van de mens verhoogd zijn, gaande tot participatie aan het scheppingsproces—denken we maar aan de *bio-informatics*—wordt zijn verantwoordelijkheid en ethische opgave veel groter.

Wij beleven scharniertijden. Maar de meest ingrijpende ontwikkeling is onze intrede in de kennissamenleving. Daarmee wordt een decisieve stap gezet naar een hoger beschavingsniveau, en dus een vooruitgang, waarin wij Westelingen ons vertrouwen blijven stellen. Sedert de Tweede Wereldoorlog is de wetenschap gestadig vooruitgegaan en zij levert, samen met een humanistische en solidaire opstelling—die óók tot ons West-Europees erfgoed behoort—het

draagvlak voor de oplossing van grote problemen van de mensheid op deze planeet. Ze zal ze misschien niet alle kunnen oplossen, en waarschijnlijk niet het zwaarste ervan, dat van de zingeving van het bestaan, maar zij heeft bevrijding gebracht en biedt elementen van hoop voor een betere toekomst voor de mensheid en levert in de geesten van velen een basis voor een nieuw geïntegreerd wereldbeeld. Nog nooit in de geschiedenis is de aanbreng van de wetenschap zo groot geweest en de universiteiten zullen hierin een centrale rol blijven spelen, ook vanuit een eigen kritische opstelling.

De wetenschap heeft nog nooit iets verkeerd gevonden. Wel is bij de aanwending van haar methoden en resultaten een ethische opstelling meer dan ooit aan de orde. Ook hier moeten de universiteiten, in hun opdracht van vorming van vorsers, dezen leren omgaan met wetenschap, idealiter ook vanuit een ethische opstelling, die gefundeerd is op onze Europese traditie van *humanitas* en solidariteit. Het is een boodschap die wij in de kennismaatschappij van de eenentwintigste eeuw geroepen zijn te brengen aan kenniscentra waaraan dit kostbaar erfgoed vreemd is. Wetenschap beoefenen is een op zichzelf ethisch hoogstaande activiteit.

Vermits kennis uitgebouwd tot wetenschap zo bepalend is voor de toekomst van de nieuwe samenleving, moeten zij als een basisgoed worden erkend voor de mensheid als dusdanig; voor alle mensen dus. Het onderwijs dat de kennis overbrengt is dan één van de basisrechten met universele gelding. Onderwijs is een zelfde recht als een socio-vitaal inkomen, een basisgezondheidszorg, kans op menswaardig werk en maatschappelijke verbondenheid. Het onderwijs wordt alsmat belangrijker. Het wordt ook anders. Onderwijs is veel meer dan "overdracht van wetenswaardigheden". De nieuwe informatietechnologieën en multimedia moeten zeker worden ingeschakeld, maar het leerproces, zeker aan een universiteit, reikt veel verder : van dataproductie naar geselecteerde informatieverstrekking en van kennisoverdracht naar begeleiding van de student om door zelfstudie en eigen inzicht te komen tot in de gehele persoon geïntegreerde kennis. Onderwijs is tevens een vormingsproject dat gericht is op kritische opstelling, zingeving en ethische waardebeleving. (Meer hierover in mijn bijdrage "Kennis als verantwoordelijkheid en ethische opgave" in *Ethische Perspectieven* 2006 nr. 1, p. 7-29.)

De rol van academici en de universiteiten hierbij is bepalend. Tot de definitie van een universiteit behoort de onlosmakelijke band tussen onderzoek en onderwijs, kennisontwikkeling en kennisoverdracht. Daarbij heeft zich sinds meerdere decennia de opdracht gevoegd van wetenschappelijke en maatschappelijke dienstverlening.

Vlaanderen en zijn universiteiten hebben zich sterk ingezet voor een sterke participatie in de kennismaatschappij zowel in hoger onderwijs, wetenschappelijk onderzoek als dienstverlening.

De Bologna-onderwijshervorming wordt verder verwerkt. De Associaties tussen Universiteiten en Hogescholen zullen mettertijd hun meerwaarde bewijzen en de financieringswet is eindelijk gestemd, wat voor een wet wel essentieel is. In het algemeen: het onderwijs in Vlaanderen bloeit en de Vlaamse Regering stelt eigenlijk voldoende middelen ter beschikking.

De overheidsfinanciering voor het wetenschappelijk onderzoek is vanaf 1995 blijven stijgen, enkele korte stagnatieperioden niet te na gesproken, maar echte dips zijn er niet geweest.

En de tussenkomst van het bedrijfsleven in het onderzoek is belangrijk zowel in bedrag als in resultaat, steeds blijvend binnen de vrije context eigen aan een universiteit.

De fameuze spin-offs scoren hoog in het Europees onderzoekslandschap. Leuven scoort met zijn portefeuille van nu 80 het hoogst, zij het dat het in geldvolume nog moet onderdoen voor "Oxbridge", Vooralsnog. U bent misschien langs het wetenschapspark gekomen met onder meer het fameuze Imec, het Interuniversitair Micro-Electronisch Centrum, nummer één in Europa. Zoals Gent voor biotechnologie een voortrekker is, en zo verder. . .

In het eerste grote onderwijsdecreet van juni 1991 wordt de derde basisopdracht van de Universiteit, naast Onderzoek en Onderwijs, in de verf gezet : de Wetenschappelijke Dienstverlening. In het volgend decreet van 1995 wordt de valorisatie naar de toepassing toe gestimuleerd en in het Decreet van 1998 worden de intellectuele rechten bij de Universiteit ondergebracht.

De maatschappelijke rol van de academici is cruciaal en wordt helaas nog onvoldoende ingevuld. En de kennis waarover wij beschikken wordt niet optimaal aangewend voor de verbetering van het lot van mens en maatschappij. Er zijn veel voorbeelden van problemen en domeinen waar een wetenschappelijk verantwoorde en geteste oplossing tot adequater regelingen zou kunnen leiden, maar waar die oplossing gehinderd wordt door oppervlakkige omgang met de problemen, door partijdige belangen, door politiek berekeningen. Vele taboes worden nooit ontluisterd. De administratieve druk en overregulering beletten academische creativiteit. Vele academici hebben afgehaakt naar het samenlevingsbeleid toe, daar waar hun kritische opstelling indringend zou moeten zijn. De huidige politieke gremia ondervinden nog "weinig last" van de academische middelen en organisaties. Zelfs van de universiteitsstudenten met

hun grote traditie van maatschappijkritische opstelling heeft men in Brussel "geen last" meer.

Academici moeten ook na hun studies zich als zodanig blijven opstellen. Trouwens wat zij aan de universiteit gestudeerd hebben is voor de meesten al lang verleden tijd. Zij moeten zich blijven bekwamen. Laten we toch iets ondernemen tegen de rampzalige dumping van het kapitaal aan kennis, expertise en ervaring van (te vroeg) gepensioneerden. De inbreng van 'ervaringsdeskundigen' kan een groot impact hebben. Wij lijden te veel 'kennisverlies'. is niet een omschrijfbaar massa, een verworven patrimonium. Zij is altijd individueel gedragen, bijna zoals kunst. De jarenlang opgebouwde persoonlijke kennis, kan na de periode van professionele onderzoeks- en onderwijsomkadering nog lange tijd vruchten dragen en uitstralen. Het is aangewezen dat velen die nog niet geestelijk moeten afhaken, onverdroten doorgaan. Zij hebben nog heel veel te bieden. Dat kan zowel in hun subdomein aan de top of in de diepte, met nieuwe, soms verreikende bevraging over de grond van de zaak, vanuit voorheen niet aangedurfde hypothesen en niet geuite twijfels, soms via ruimere verbanden en interdisciplinaire invalshoeken. Zij kunnen op zoek gaan naar nieuwe syntheses, waarin zij vroeger als uiteenlopende waarheden geklasseerde bevindingen opnemen en integreren en daarbij telkens tot de vermoede essentie gaan. Zij kunnen ook verdere denktochten ondernemen in richtingen die voorheen niet aan bod konden komen, wegens andere tijden.

We moeten ook zorg dragen voor een goede deling en toebedeling en brede spreiding van kennis. Er is hoop de kennissamenleving van de 21ste eeuw minder sociale onrechtvaardigheden zal genereren dan de voorbije eeuw. Geldkapitaal kan men afstaan en dan is men het kwijt, dus het gebeurt niet. Kennis (zoals cultuur) kan echter gedeeld worden—*science sharing*—maar in de mate dat kennis een factor van macht is, zal men die ook willen houden boven de relevante breedtegraad. Om de zowat zeven à tien jaar verdubbelt het volume aan kennis in de kennissamenleving. Echter niet voor iedereen. We gaan naar een systeem van werkloosheid van laaggeschoolden of mensen met een kennishandicap. En nu de kennis de belangrijkste productiefactor wordt in de kenniseconomie met haar kennisarbeiders, riskeren we een nieuwe vorm van perverse ordening in het kenniskapitalisme. De nieuwe armoede wordt kennisarmoede, die fataler is dan de andere vormen omdat zij buiten het besef verloopt van de uitgesloten, die niet participeren aan het grote samenlevingsgebeuren van de ingewijden. Daarom bestaat een eerste prioriteit van ontwikkelingswerk erin in de relevante regio's

kenniscentra op te bouwen die zelf kennis ontwikkelen en uitstralen in de regio. *Science sharing* de moderne vorm van ontwikkelings-samenwerking.

De heilzame gevolgen van wetenschappelijk onderzoek mogen de mensheid, noch een deel daarvan worden ontzegd. En de inspanningen voor onderzoek en ontwikkeling moeten worden gewaardeerd en gehonoreerd. Enerzijds in de vorm van de wetenschappelijke publicaties. En natuurlijk zeker bij de economisch waardeerbare technologische en algemene toepassingen ervan.

Academici moeten als een krachtige minderheidsgroep de gehele samenleving inspireren, bewegen en optillen. Zij moeten regelmatig hun wonder doen. En hoog blijven mikken. Zij moeten geregeld opstijgen naar de gepaste hoogte om het geheel te overzien en vruchten te droppen. Zonder te veel aandacht te besteden aan het landingstoestel.

De maskers vallen af: het gaat (ook) om ordinaire gebiedsroof

Prof. Dr Matthias Storme

De retoriek van le droit des gens

Jarenlang hebben we het moeten horen: de (valse) tegenstelling die Franstalige media, academici en politici maakten tussen een Vlaanderen dat alleen maar kan denken vanuit *le droit du sol* en de morele superioriteit van de franstaligen voor wie *le droit des gens* geldt, voor wie de mensen voorrang zouden hebben op de grond. Daarbij misbruikte men doelbewust de dubbelzinnigheid van de uitdrukking *droit des gens*. Die betekent namelijk ook “het recht der volkeren” in de zin van volkenrecht, namelijk het internationaal recht dat Franstaligen in België al enkele decennia proberen voor de kar te spannen van hun revanchisme, van hun reactie tegen het feit dat *on nous a pris la Flandre*¹. Dat volkenrecht wordt bewust op één lijn gesteld met een andere invulling van de uitdrukking, die zou inhouden dat waar mensen zich ook vestigen, de overheid aldaar en de omgeving zich maar moeten aanpassen—althans wanneer die mensen tot de “hogere” Franse beschaving behoren natuurlijk. Want, zoals wij ook al lang weten, bestaat die invulling van *le droit des gens* in geen enkel land of gewest waar de Franstaligen het alleen voor het zeggen hebben, niet in Frankrijk, niet in de Franstalige kantons in Zwitserland, niet in Wallonië en al helemaal niet in Québec. En bij de uitdrukking *droit du sol (ius soli)* vergat men ook uit te leggen dat die de tegenpool vormt van *le droit du sang (ius sanguinis)* en rechtshistorisch op de eerste plaats te maken heeft met de regels inzake verwerving van nationaliteit. Men vergat ook dat het “territorialiteitsbeginsel” het tegendeel is van het “personaliteitsbeginsel”: de tegenstelling tussen het beginsel dat iedereen op een bepaald grondgebied onder dezelfde wet leeft en gelijk is voor die wet tegenover het beginsel dat de wet niet dezelfde is voor iedereen maar afhankelijk is van de etnische (of religieuze) groep waartoe men behoort. Ik breng het maar even kort in herinnering voor wie niet meer weet dat hier natuurlijk veel meer achter zit.

De maskers vallen af

In het zog van de discussie over de aanpassing van de kieskringen (ja, die zijn inderdaad per definitie territoriaal) aan de grondwettelijke indeling van België als federale staat,² laten steeds meer Franstalige politici en academici echter het masker vallen. Hun verzet tegen de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde (die wel degelijk de enige mogelijkheid is om zonder grondwetswijziging de wet aan te passen aan de grondwet)³ heeft namelijk alles te maken met ... grondhonger, met ordinaire gebiedsroof. Hun verzet tegen de splitsing heeft alles te maken met het in vraag stellen van de bestaande deelstaatgrenzen bij het nakende einde van België. Dat blijkt (opnieuw) uit een aantal recente uitspraken.

Op de eerste plaats is er het voorstel van Prof. Jacques Autenne in *La Libre Belgique* van 21 mei 2008.⁴ Die is nog “gematigd” in zijn gebiedsaanspraken: hij eist behalve overgangsmaatregelen voor Franstaligen in Vlaanderen alleen maar de overdracht aan Wallonië van alle verbindingswegen tussen Brussel en Wallonië: snelwegen, wegen en spoorwegen, rivieren en kanalen. Door Sint-Genesius-Rode, maar ook door Overijse en zelfs Halle. Maar geen bewoonde gebieden (wellicht is het feit dat hij in Tervuren woont en het daar blijkbaar toch zo slecht niet stelt in Vlaanderen daar de oorzaak van).

Bij anderen daarentegen gaat het er heel duidelijk om de regels van het volkenrecht meer dan een beetje te forceren en naar Franstalige handen te zetten en door middel van een aberrante interpretatie van de “*uti-possidetis*”-regel bij het uiteenvallen van België een groot stuk van Vlaams-Brabant in te palmen in de nieuwe staat Wallobruxia. Op 28 januari roept de Brusselse voorzitter van de *Rassemblement Wallonie-France* BHV uit tot *un enjeu d'état*.⁵ Enkele dagen na een interview met de Luikse hoogleraar grondwettelijk recht, professor Christian Behrendt in *Le Soir* (zie verder) legt Paul Piret in *La Libre Belgique* van 8 mei 2008⁶ de reden uit voor het verzet tegen de splitsing van de kieskring: “*Le pays viendrait-il à éclater, à quelque terme, le droit international reconnaît généralement à une nouvelle entité le territoire qu'elle possédait auparavant—sans quelque maintien de BHV, les frontières étatiques n'en coïncideraient que mieux avec la frontière linguistique, Bruxelles davantage "enclavé" en Flandre*”.

En op enkele dagen tijd laten de Franstalige kopstukken—Maingain, di Rupo, Onkelinx—het masker vallen.

Maingain in *Le Soir* van 17 mei⁷ over de reden van het verzet tegen de splitsing: "De Franstaligen moeten aan de toekomst denken, nadenken in termen van territorium, van toekomstige grenzen, anders zullen ze gestrikt worden." Di Rupo spreekt zelfs uitdrukkelijk van "geostrategische redenen" in *Le Soir* van 26 mei 2008⁸: het behoud van de kieskring BHV, het gerechtelijk arrondissement BHV, en de faciliteiten maken dat de taalgrens géén staatsgrens is. In antwoord op de Vlaamse "strategie" om door de afschaffing daarvan de taalgrens te bevestigen als een potentiële staatsgrens, wil di Rupo Brussel en Wallonië verenigen. En het is duidelijk dat hij ook een fysieke, geografische vereniging bedoelt, dus de inpalming van een stuk Vlaams-Brabant: "*Oui. Voici mon raisonnement... Les francophones autour de Bruxelles ont trois types de droits liés aux personnes: un droit électoral, leur permettant de voter pour des personnalités bruxelloises; ils peuvent être jugés en français en justice; enfin, il y a les facilités dans six communes. Ces trois types de droits constituent comme des ponts, qui enjambent la frontière linguistique, signifiant qu'elle n'est pas une frontière d'État. Toute la stratégie des responsables politiques flamands est de faire sauter ces ponts l'un après l'autre, afin d'isoler Bruxelles en Flandre, et d'affirmer la frontière linguistique comme une frontière d'État potentiellement. Ce schéma, nous n'en voulons pas. Il ne passera pas*".

En Onkelinx stelde op 31 mei in *De Standaard*⁹: "Brussel-Halle-Vilvoorde gaat over: hebben Wallonië en Brussel al dan niet een aparte toekomst? BHV gaat natuurlijk ook de verdediging van de Franstaligen die in de Rand leven, maar dat is niet de kern van de discussie", en op de opwerping "Met een formule als inschrijvingsrecht zouden de Franstaligen uit de Rand nog kunnen stemmen voor iemand in Brussel" volgt het antwoord: "Wie in Vlaanderen nog gelooft dat het daarover gaat, begrijpt niets van de gevoeligheid van de francofonen. BHV is echt veel fundamenteeler dan dat. Dat maakt de discussie zeer moeilijk". Het gaat dus niet om minderheidsrechten voor Franstaligen, maar om het veel "fundamenteelere": franstalige gebiedsuitbreiding. En het Wallobruxia-verhaal doet ook een ander masker afvallen: dat een uitbreiding van Brussel toch niet zo erg zou zijn aangezien het Vlaams-Brabant alleen maar tweetalig zou maken; het gaat niet meer om de uitbreiding van tweetalig gebied, maar om de inrichting van een ééntalig Franse ruimte, zoals België eertijds werd geconcipeerd, waar de Nederlandstaligen zoals in 1831 nog wel lokaal hun patois mogen gebruiken.

Het was enkele wakkere Vlaamse academici en bloggers natuurlijk ook al opgevallen: op de eerste plaats Björn Roose op 21 mei¹⁰

en Bart Maddens in *De Standaard* van 24 mei 2008¹¹ (nog voor de uitspraken van di Rupo), verder Filip van Laenen op *Brussels Journal* ("B-H-V en de Geo-Strategie van Elio di Rupo") en *In Flanders Fields* van 26 mei¹² en Philippe van den Abeele op *Nieuw Pierke*¹³ op 28 mei 2008.

Een beetje voorgeschiedenis van speuren in de juridische gereedschapskist

Natuurlijk is die expansionistische mentaliteit niets nieuws. Ook de analyse van de instrumenten uit het volkenrecht die men daarvoor kan inzetten, is al decennia aan de gang in de Franstalige universiteiten en politieke middens. Even ter herinnering: een toen nog grotendeels Franstalig Hof van cassatie decreeteerde in 1971 de voorrang van het volkenrecht op de Belgische wetgeving.¹⁴ Op dat ogenblik ging het alleen over de voorrang van geratificeerde verdragen op de gewone wet en was de beslissing *in casu* ook correct, maar ze werd wel in veel ruimere bewoordingen gesteld.¹⁵ Vandaag beweren Franstalige academici dat het volkenrecht ook voorrang zou hebben op de grondwet en dat ook niet geratificeerde verdragen zoals het Minderhedenverdrag voorrang zouden hebben op het Belgische recht omdat het om "mensenrechten" zou gaan.

De eerste inhoudelijke piste die men uitgeprobeerd heeft en blijft uitproberen is die van de zogenaamde taalvrijheid. Hiermee hebben de Franstaligen internationaal grotendeels bot gevangen (met name het arrest van het EHRM over enkele aspecten van de taalwetgeving, waar men enkel de zeer beperkte *liberté du père de famille* bekwam...¹⁶; verder ook het arrest-Mathieu-Mohin / België van 2 maart 1987¹⁷). Sommige Franstalige academici hebben daaruit afgeleid dat ze wellicht beter "bediend" zouden kunnen zijn door het toch nog steeds erg Franstalige en staatsbehoudende Hof van cassatie en begonnen te pleiten voor grondwettigheidstoetsing door de gewone rechter (en niet door de Raad van State die toen al als te flamingant werd bestempeld).¹⁸ Procureur-generaal bij het Hof van cassatie Walter Ganshof van der Meersch pleitte vanaf toen voor grondwettigheidstoetsing door het Hof van cassatie.¹⁹

Het tweede spoor dat men vandaag zeer sterk bewandelt is dat van de zogenaamde minderhedenbescherming, gewapend met de formidabele *doublespeak* van dat intussen beruchte minderhedenverdrag (zie daarover mijn toespraak bij de uitreiking van de orde van de Vlaamse leeuw)²⁰. Door de oprichting van een paritair

Grondwettelijk Hof kon men de Vlamingen alvast niet meer sociologisch minoriseren bij de grondwettigheidstoetsing van wetten en werd het spoor van de voorrang van het volkenrecht weer belangrijker.²¹ Zou het toeval zijn dat het Hof van cassatie het volkenrecht nu ook boven de Grondwet ging stellen (onder meer in het juridisch schandelijke Vlaams-Blok-arrest van 9 november 2004²²). Nu, wat die piste van de minderheidsrechten betreft, heeft het feit dat Frankrijk en Québec in deze aan de Vlaamse kant staan, de geloofwaardigheid van het Franstalig verhaal niet echt geholpen, en de pietluttigheden waarover men telkens komt zaniken hebben ook in het buitenland toch enige ogen doen opengaan. Dat men al veertig jaar bot vangt bij internationale rechtscolleges en enkel via gemakkelijker te manipuleren internationale politieke organen enige aandacht krijgt geeft misschien toch te denken. Maar goed, met de twee genoemde sporen kon men zijn strategie vervolgen zolang men nog kon volhouden dat er in België geen interne grens was: de basisidee was altijd dat de zogenaamde rechten van de Franstaligen in heel België moesten gelden.

Nu men niet meer in het voortbestaan van België gelooft en de taalgrens op korte termijn een staatsgrens dreigt te worden, wordt het derde spoor echter een stuk dringender: de territoriale expansie.

Het derde spoor botst tegen het volkenrecht

Daarbij botst men echter tegen een van de grondbeginselen van het anders zo geprezen volkenrecht: het beginsel dat bij het ontstaan van nieuwe staten de oude interne grenzen de grenzen van de nieuwe staat vormen, traditioneel verwoord als *uti possidetis*. Hoe sterk de internationale gemeenschap vasthoudt aan bestaande grenzen hebben we ook in recente tijden gezien, onder meer bij het uiteenvallen van Joegoslavië (standpunt dat onderbouwd werd in het advies nr. 3 van de commissie-Badinter, 11 januari 1992,²³ onder voorzitterschap van de vroegere Franse Minister van justitie Robert Badinter, zeker ook een voorstander van het territorialiteitsbeginsel).

De uiteindelijke erkenning van Kroatië binnen zijn "intern-joegoslavische" grenzen heeft Franstalige academici bij ons gealarmeerd. Dat de franstalige academici van Québec het beginsel *uti possidetis* zeer sterk verdedigen (zie met name het rapport-Pellet²⁴) weerhoudt de Belgische Franstalige academici er alvast niet van om eraan te gaan morrelen. Vanaf de jaren '90 zijn ze dus argumenten gaan zoeken

om dit beginsel niet te laten gelden bij een splitsing van België. In januari 1998 werd daartoe een congres georganiseerd aan de ULB te Brussel, waarvan de rapporten verschenen zijn in het boek *Démembrements d'Etats et delimitations territoriales: l'uti possidetis en question(s), Actes du colloque de Bruxelles - 23 et 24 janvier 1998*.²⁵

Op 18 maart 2005 organiseerde het FDF-studiecentrum Jacques Georgin (ja inderdaad genoemd naar de FDF-plakker die op 12 september na een schermutseling met Vlaamse plakkers overleed aan een hartaanval die met die schermutseling weinig van doen had, maar die nog altijd als een vermoorde held wordt geprezen) een colloquium waar het de beurt was aan de professoren Hugues Dumont en Sébastien van Drooghenbroeck om de splitsing van BHV aan te grijpen als grond om de gewestgrens tussen Brussel en Vlaanderen aan te passen door middel van referenda. Hun tekst (*Le statut de Bruxelles dans l'hypothèse du fédéralisme*) werd in oktober 2007 in 3 talen gepubliceerd in *Brussels Studies*.²⁶

En einde 2007 werd aan de Universiteit van Luik een colloquium georganiseerd over *Fédéralisme et frontières internes: les enjeux de l'arrondissement de BHV (Bruxelles-Hal-Vilvorde/Brussel-Halle-Vilvoorde)* met bijdragen die eerstdaags verschijnen in het elektronisch tijdschrift *Fédéralisme Régionalisme*.²⁷ De lezing van prof. Christian Behrendt, hoogleraar grondwettelijk recht in Luik en een Duitstalge met dubbele nationaliteit, getiteld *BHV et le principe de l'uti possidetis*, bood de Franstaligen weinig argumenten. Wanneer Behrendt door Dominique Berns wordt geïnterviewd in *Le Soir* van 30 april²⁸ worden hem dan ook enkele suggestieve vragen gesteld; ik was er natuurlijk niet bij toen het interview werd opgenomen, maar ik kan me niet van de indruk ontdoen dat de journalist het gepubliceerde interview wat naar zijn hand heeft gezet. Hij is blijven doorvragen tot hij een geschikt antwoord kon vinden dat de duidelijke uitgangspunten, die Behrendt verdedigde, toch nog even kon scheefftrekken. Want Behrendt herinnert eraan dat noch het argument "enclave" (Brussel binnen Vlaams grondgebied), noch het argument minderheden noch de eis van een volksraadpleging veel indruk maken op de internationale gemeenschap als argumenten tegen het beginsel *uti possidetis*.

Drijf hout of bruggen voor expansie ?

Het belang van het beginsel heeft de Franstaligen nu toe aangezet om allerlei motieven te zoeken die moeten aantonen dat er

helemaal geen eenduidige interne grenzen zijn in België, dat grote delen van Vlaanderen eigenlijk nog altijd gemengd gebied zouden zijn. Maingain en de anderen zijn onmiddellijk gesprongen op de uitlating van Behrendt dat de kieskring en het gerechtelijk arrondissement "bruggen" zijn over de taalgrens heen waarmee men het definitief karakter daarvan misschien toch in vraag zou kunnen stellen. Mij lijkt het eerder te gaan om stukken drijfhout uit het wrak van het schip van de Belgische unitaire staat.²⁹ De argumenten om te stellen dat de bestaande grondwettelijke taalgrenzen wel degelijk de interne grenzen zijn voor de toepassing van *uti possidetis* zijn overweldigend—men moet maar de eerste vijf artikelen van de Belgische grondwet lezen. Maar de Franstalige reactie toont wel aan dat elke brug die nog opengelaten wordt of gebouwd wordt, door de overzijde misbruikt wordt als toegangsweg voor territoriale expansie. Bruggen bouwen is zeer nuttig, maar vraagt op de eerste plaats stevige oevers en op de tweede plaats dat de Franstalige politici nu eens eindelijk zeer uitdrukkelijk afstand nemen van de eis naar territoriale expansie van de Franse gemeenschap.³⁰ De weigering dat te doen verplicht de Vlamingen om zolang er geen onafhankelijk Vlaanderen is, geen erkenning te verlenen aan welke instellingen of regels ook die door Franstaligen misbruikt kunnen worden om territoriale expansie te rechtvaardigen. Ook zo zijn de anderstaligen in Vlaanderen nog altijd stukken beter af dan in Wallonië of andere Franstalige landen.

Deze stelling zal me wel weer een partijtje schelden over geborneerdheid en geslotenheid opleveren, maar met een buurman die voortdurend een stuk van je tuin probeert in te palmen zijn "afpaling en afsluiting" (om de termen van het Burgerlijk wetboek te gebruiken) nu eenmaal nodig.

Deze tekst vindt u ook terug op internet, inclusief verwijzingen naar internetbronnen (URL's) die hier werden weggelaten:
<http://vlaamseconservatieven.blogspot.com/2008/06/de-maskers-vallen-af-het-gaat-ook-om.html>

- 1 zie mijn "Nog steeds "Ils nous ont pris la Flandre"", <http://vlaamseconservatieven.blogspot.com>
- 2 Zie mijn "Dewael's bedrieglijke vergelijking", <http://vlaamseconservatieven.blogspot.com>
- 3 Zie mijn "Interpretatie zonder te zinnen: waarom de splitsing van BHV grondwettelijk moet", <http://vlaamseconservatieven.blogspot.com>. Daar wordt het advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State, dat ook een terugkeer naar arrondissementele kieskringen in heel België grondwettelijk kan, weerlegd.

Zie ook het vervolgstuk "De kern van de zaak: BHV discrimineert in strijd met het Belgisch evenwicht", <http://vlaamseconservatieven.blogspot.com>

- 4 Berlin-Ouest comme solution à BHV", <http://www.lalibre.be>, ook op <http://haviko.org>
- 5 <http://www.rwf.be>
- 6 "Scinder BHV a sa logique. S'y opposer, aussi..."
- 7 "Le prix de la scission selon Maingain", *Le Soir* van 17 mei, <http://www.lesoir.be>
- 8 Di Rupo in *Le Soir* van 26 mei 2008, <http://www.lesoir.be>: "de toute façon, la scission ne pourra pas être pure et simple. Les francophones ont des raisons de géostratégie."- "Géostratégie", carrément... - "Oui. Voici mon raisonnement... Les francophones autour de Bruxelles ont trois types de droits liés aux personnes: un droit électoral, leur permettant de voter pour des personnalités bruxelloises; ils peuvent être jugés en français en justice; enfin, il y a les facilités dans six communes. Ces trois types de droits constituent comme des ponts, qui enjambent la frontière linguistique, signifiant qu'elle n'est pas une frontière d'État. Toute la stratégie des responsables politiques flamands est de faire sauter ces ponts l'un après l'autre, afin d'isoler Bruxelles en Flandre, et d'affirmer la frontière linguistique comme une frontière d'État potentiellement. Ce schéma, nous n'en voulons pas. Il ne passera pas."
- 9 "Wallonië heeft er stilaan genoeg van" *De Standaard* 31 mei 2008, <http://www.standaard.be>
- 10 B. Roose, "Jacques Autenne verkoopt nonsense", 21 mei 2008 <http://frietmetstoofvlees.blogspot.com>
- 11 Bart MADDENS, "Waar BHV echt over gaat", *De Standaard* van 24 mei 2008, <http://www.standaard.be>, ook op <http://haviko.org>
- 12 "B-H-V en de Geo-Strategie van Elio di Rupo", *Brussels Journal* 26 mei 2008, <http://www.brusselsjournal.com/node/3289>, *In Flanders Fields* 26 mei 2008, <http://inlandersfields.eu>
- 13 Philippe van den ABEELE, "Franstalige 'geostrategie'", op *Nieuw Pierke*, <http://www.nieuwpierke.be>
- 14 Het zgn. Smeltkaasarrest, Cass. 27 mei 1971, Fromagerie Franco-Suisse Le Ski (smeltkaasarrest) *Arr. Cass.* 1971, p. 959, concl. Procureur-Generaal W. Ganshof Van Der Meersch.
- 15 Volgens Prof. Paul Vermeulen (hoogleraar staatsrecht VUB en later Eerste Voorzitter van de Raad van State) was het arrest ingegeven door de wens van het Franstalige establishment om de Belgische taalwetten te kunnen toetsen aan volkenrechtelijke regels en op die manier mogelijks terzijde te schuiven (zie onder meer zijn tussenkomst in *Actualité du contrôle juridictionnel des lois, journées juridiques Jean Dabin*, Faculté de droit UCL, Larcier Brussel 1973, p. (554 v.) 555 en 557 v. Zou het werkelijk toeval zijn dat het arrest van 1971 er kwam kort nadat de grondwetswijziging van 1970 de taalgrens had ingeschreven in de Grondwet, zodat alvast de taalwetten niet meer op basis van een grondwettigheidstoetsing konden worden terzijde geschoven?
- 16 EHRM 23 juli 1968, waarmee men enkel de zeer beperkte *liberté du père de famille* bekwam. Zie <http://cmiskp.echr.coe.int>
- 17 EHRM 2 maart 1987, Mathieu-Mohin en Clerfayt/ België, <http://cmiskp.echr.coe.int>
- 18 Het congres aan de UCL *Actualité du contrôle juridictionnel des lois* vond plaats in 1973, kort na de Grondwetsherziening van 1970, de wet op de bevoegdheidsconflicten bij de Raad van State van 1971 (nooit effectief uitgevoerd), en het smeltkaasarrest van 27 mei 1971. De interventie van Vermeulen op dat congres doorprikte de franstalige agenda: de Franstaligen waren sterker in de magistratuur dan in de politiek en wilden dus het parlement onder voogdij stellen van een instelling waarin zij dominantier waren. Professoren als De Visscher

- en Lienard wilden gewoon af van de Vlaamse meerderheid in het (Belgische) Parlement.
- 19 Concl. Ganshof van der Meersch voor het arrest van het Hof van Cassatie van 3 mei 1974 (Cass. 3 mei 1974, *R.W.* 1974-75, 77).
 - 20 Bij de uitreiking van de Orde van de Vlaamse Leeuw aan Leo Peeters en de andere burgemeesters van Halle-Vilvoorde, <http://www.ordevandevlaamseleeuw.org/peeters-leeuw.html>
 - 21 Aldus verklaarde de Waalse socialiste Anne-Marie Lizin in 1991, toen ze Staatssecretaris voor Europese Zaken was, dat dankzij Europa de Vlamingen opnieuw de rechtsposities zouden verliezen die ze in en op België hadden weten te overen.
 - 22 Cass. 9 november 2004, <http://www.droit.fundp.ac.be> of <http://www.diversiteit.be>.
 - 23 Advies nr. 3 van de commissie-Badinter, 11 januari 1992 Opinion No 3 of the Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia, 11 January 1992, 31 ILM 1499, onder meer op <http://www.ejil.org>. Zie over het beginsel verder onder meer Dieter BLUMENWITZ, "Uti possedetis iuris, uti possedetis de facto: die Grenze im modernen Völkerrecht" In: *Raum und Recht: Festschrift 600 Jahre Würzburger Juristenfakultät*, red. Horst Dreier, Hans Forkel, Klaus Laubenthal, Duncker & Humblot 2002 ; Suzanne LALONDE, *Determining boundaries in a conflicted world: the role of uti possidetis*, McGill-Queen's University Press 2002.
 - 24 D.i. Thomas M. Franck, Rosalyn Higgins, Alain Pellet, Malcolm N. Shaw, Christian Tomuschat, "L'intégrité territoriale du Québec dans l'hypothèse de l'accession à la souveraineté", *Commission d'étude des questions afférentes à l'accession du Québec à la souveraineté*, Exposés et études, Volume 1, Les attributs d'un Québec souverain, Québec, 1992. Zie ook Michel Roche, "L'éclatement des fédérations soviétique, yougoslave et tchécoslovaque dans le débat sur la question nationale au Québec: de l'échec de Meech au référendum de 1995", *Bulletin d'histoire politique*, vol. 4, no 2, printemps 2007, pp. 151; ook op <http://classiques.uqac.ca>.
 - 25 Démembrements d'Etats et délimitations territoriales: l'Uti possidetis en question(s), onder redactie van O. Corten, B. Delcourt, P. Klein en N. Levrat, Editions de l'Université de Bruxelles / Bruylant, Brussel 1999. Sommige bijdragen verschenen ook in de *Revue belge de droit international*, o.a. N. ANGELET, "Quelques observations sur le principe de l'uti possidetis à l'aune du cas hypothétique de la Belgique", in *Revue belge de droit international*, 1998, p. 51-69.
 - 26 Te vinden op <http://www.briobrusseel.be> in het Nederlands en in het Engels op <http://www.briobrusseel.be>.
 - 27 <http://popups.ulg.ac.be>. Het bevat met name de teksten van volgende lezingen: Michel Pâque, "Introduction: le contexte institutionnel des difficultés actuelles"; Gonzales d'Alcantara, "Demande flamande de scission de BHV: une justification économique ?"; Christian Behrendt, "BHV et le principe de l'uti possidetis"; Boudewijn Bouckaert, "'Leo Belgicus' op zoek naar zichzelf. Territorialiteit, regionalisme en confederale bestuurscultuur in de Lage Landen"; Carl Devos, "BHV: Voeren van de 21ste eeuw" en Jean-Claude Scholsem, "La problématique de Bruxelles-Hal-Vilvoorde et la jurisprudence de la Cour constitutionnelle".
 - 28 "BHV est un diamant pur ; qui demande sa scission doit mettre le prix", op <http://www.lesoir.be>.
 - 29 Over het schip als metafoor voor de staat, zie ook H. QUARITSCH "Das Schiff als Gleichnis" in *Recht über See*, Festschrift Rolf Stödter zum 70. Geburtstag am 22. April 1979 (red. H.P. IPSEN & K-H Necker), Decker Schenck 1979, 251 v.

- 30 En wie denkt dat dit een knipoog is naar de column "bruggen bouwen" van D. Sinardet in *De Standaard*, heeft nog gelijk ook.

Vlaanderen: welke onafhankelijkheid ?

Mr Herman Suykerbuyk

Op 10 juni 2007 gaven de federale verkiezingen in België een uitslag te zien waarbij de christen-democraten van kopman Yves Leterme 29,6% van de stemmen behaalden. Bij de vorige federale verkiezingen was dit 21,3%. In de Kamer won die partij negen zetels. Grote verliezers waren de Open VLD (Vlaamse liberalen) die het met 18,8% moest stellen (in 2003 nog 24,4%) en de SP.A (Vlaamse socialisten) die 16,4% haalde (in 2003 24,3%). Vlaams Belang haalde 19% (in 2003 18%).

De formatie om tot een regering te komen begint. Reeds op 11 juni voorspellen de politieke commentatoren in de ochtendbladen een lange formatie. Sommigen zeggen dat men voor een periode van stuurloosheid staat. Men drukt uit welk gevoel Leterme moet hebben. Hij raasde over het Vlaamse land waar 800.000 Vlamingen hem een voorkeurstem gaven. Hij zal tijdens de formatie gesprekspartners ontmoeten met een zeer zwaar trauma.

De commentatoren hebben geen verkeerde inschatting gemaakt, maar het is niet zeker dat ze een formatieberaad in gedachten hadden dat met Nieuwjaarsdag 2008 nog niet rond zou zijn. Men was—en is?—nog nergens. De oorzaken van die langdurige gesprekken en onderhandelingen zijn velerlei. Hierop wordt verder nog uitvoeriger ingegaan. Vanzelfsprekend is dit voor de buitenwereld niet duidelijk, hoewel men toch vlug doorhad dat de draden van het samenlevingscontract tussen Vlamingen en Franssprekenden sneller trilden dan normaal. Zouden ze afknappen ? Die vraag werd bij herhaling gesteld. De vorige—en tevens huidige—minister van buitenlandse zaken gaf zijn ambassadeurs in alle landen waar België diplomatiek aanwezig was de opdracht te vertellen dat de zaken onder controle waren. En nog zijn.

Er is een "buitenland", ook in Europa, dat zich zou verbazen hoe dit vreedzaam landje aan de Noordzee zelfs aan scheidingsmotie leed.

Dat Nederland tot dat "buitenland" moet gerekend worden, zou echter verbazen. Er zijn te veel contacten, zelfs officiële, met Belgen, België én Vlaanderen dan dat Nederland tot heden helemaal

Vivat Academia 139

niets van een moeilijke samenlevingsdynamiek zou geweten, laat staan vastgesteld hebben. Ook al heeft men het, tot in "Brabant" nog steeds over "de Belzen".

Bij nader toezien is de politieke crisis in België een feit. Inzet is de wijze waarop deze staat in de toekomst de vorm kan krijgen die de inwoners—de kiezers!—van de twee deelstaten wensen.

Hoe in het verleden de verkozenen—verenigd in verschillende politieke partijen—de wens van de kiezers hebben opgevolgd ligt besloten in de verschillende hervormingen van de Belgische staat sinds 1971.

Tot heden gaat het om vijf staatshervormingen.

De eerste dateert van 1970-1971 en leverde Vlaanderen culturele autonomie op.

De tweede, in 1980, leverde gewesten op. Concreet wil dit zeggen dat de bevoegdheden, de middelen en de instellingen van de gewesten werden vastgelegd, samen met de uitbreiding van de plaatsgebonden, culturele en welzijnsaangelegenheden.

De derde staatshervorming, in 1988, leverde de onderwijsbevoegdheid op. Tevens werden de financiële middelen van de deelstaten gevoelig uitgebreid. Een financieringswet verdeelde de federale middelen op basis van de inkomsten in de gewesten op een meer rechtvaardige manier dan tot dan het geval was. De fiscale bevoegdheid van de gewesten nam echter slechts mondjesmaat toe.

De vierde staatshervorming (1993) bracht de rechtstreekse verkiezing van de deelstaatarlamenten. Ook federaal werden de bevoegdheden van Kamer en Senaat aangepast. De Kamer werd een politieke instelling die in de meeste gevallen als wetgever de beslissende macht zou hebben. De Senaat zou een reflectie-instelling worden en, in enkele gevallen, nog wetgevende medebeslisser, samen met de Kamer. Een nieuwe Belgische Grondwet werd de kroon op het federale werk geacht.

Dit belette niet dat in 1999-2001 de zogenaamde Lambermont- en Lombardakkoorden nog enkele bevoegdheden toekenden aan de deelstaten, onder meer landbouw en buitenlandse handel. Ontwikkelingssamenwerking werd een bevoegdheid voor de federatie én voor de deelstaten. Deze nooit uitgevoerde bevoegdheidsverdeling is een voorbeeld van non-efficiëntie. Dit was de vijfde staatshervorming.

Dit overzicht van vijf staatshervormingen is een ruime schets, zeer onvolledig en heel zeker niet duidelijk. De artikelen 1 tot 5 van de

Nieuwe Grondwet zijn, merkwaardig genoeg, kort en zeer verstaanbaar. Artikel 1 zegt dat België een federale staat is, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten.. Er is een Vlaamse, Franse en Duitstalige gemeenschap. Er zijn drie gewesten: het Vlaamse, het Waalse en het Brusselse gewest. Bovendien zijn er vier taalgebieden: het Nederlandse, het Franse, het tweetalige Brussel-Hoofdstad en het Duitse taalgebied. De grenzen van een taalgebied kunnen maar worden gewijzigd met een meerderheid van elke taalgroep in Kamer én Senaat, met aanwezigheid van een meerderheid in elke taalgroep. Bovendien moeten in totaal twee derden van de stemmen worden gehaald. Een dubbel slot.

Die bijzondere meerderheid vindt men in de Grondwet op tal van plaatsen terug. Diegenen voor wie dat slot moet springen staan voor een zware opdracht. De grenzen van de gewesten worden bepaald door te verwijzen naar de provincies: Antwerpen, Vlaams-Brabant, Oost- en West-Vlaanderen en Limburg vormen het Vlaamse gewest. Luik, Waals-Brabant, Namen, Luxemburg en Henegouwen vormen het Waals gewest.

Zeer verstaanbaar? Tot men vragen begint te stellen. Er zijn wel drie gewesten, maar hoever reiken hun bevoegdheden? Zijn deze bevoegdheden dezelfde? Hoe verhoudt zich het Brussels gewest tot het tweetalige Brussel-Hoofdstad? Hoe zit dat met die fameuze faciliteiten, die aan inwoners van een gemeente in een bepaald taalgebied rechten toekennen in verband met het gebruik van een andere taal? Als de afbakening van de taalgebieden dan toch zo duidelijk is, hoe komt men dan aan het administratief en gerechtelijk wangedrocht dat men Brussel-Halle-Vilvoorde noemt? Brussel is een ander taalgebied dan het Nederlandse waartoe Halle-Vilvoorde behoort. Over bevoegdheden wordt nergens expliciet gesproken. Daarvoor bestaat, zoals dat heet in het jargon, de Bijzondere Wet. Daarin schuilt ook de wijze waarop de gewesten en gemeenschappen hun financiering, zeg maar hun fiscale autonomie kunnen gebruiken.

Uit het geheel van wat tot heden in de Grondwet en de Bijzondere Wet is te vinden—de actuele stand van zaken—blijkt dat België dan al een federale staat kan zijn, maar met bevoegdheden die onduidelijk zijn toegewezen aan de deelstaten, bevoegdheden die de deelstaten helemaal niet bezitten, met een financiering die amper 22 % van het totaal aan middelen bedraagt, wat betekent dat het overige volgens de financieringswet federaal wordt verdeeld en uitbetaald. Dit bevordert uiteraard niet de zo gewenste responsabilisering.

De inspanningsverplichting en het afleggen van verantwoordelijk-

heid die samenhangen met een eigen financieringsstelsel, vragen meer politieke moed dan het voeren van een beleid met middelen die rechtstreeks door de federale staatskas worden uitbetaald. Op het stuk van de gezondheidszorg is de bevoegdheidsverdeling tussen de federale staat en de deelstaten bijzonder vaag. En de sociale zekerheid is uitgesloten van enige deelstatelijke inbreng.

De wetten op de staats hervorming voorzien in een aantal gevallen overleg tussen de deelstaten en de federale staat, waarbij de deelstaten als het ware geprovincialiseerd worden, hoewel er een staat van evenwaardigheid tussen beide beleidsniveaus bestaat. De rechtskracht van een wet en een decreet (door het parlement van een deelstaat gestemd) is in België immers gelijk.

Deze federale staat is onvoltooid. Sommigen zeggen: een staat is nooit voltooid. Dat klinkt fraai, maar als men zich aan de rechtsstaat wil houden is het moeilijk het onvoltooid te doorbreken, zeker als hetgeen bij wet en Grondwet is vastgelegd door een bijzondere meerderheid "gebetonneerd" is en amper voor wijziging in aanmerking komt.

Om te begrijpen waar het vandaag in België op politiek gebied om gaat moet men zich richten naar het verleden. Een volledig verhaal zou ons te ver voeren. Maar vooraf dit.

In Nederland heeft men—zo is althans de indruk—weinig zicht op en inzicht in het probleem Vlaanderen-België. Dit is des te meer eigenaardig wanneer men bedenkt dat, vooral tijdens het interbellum, de belangstelling vanuit Nederland voor Vlaanderen vrij groot was.

Iedereen weet waar Vlaanderen in 1945 stond. Het verhaal, waarbij tijdens het interbellum een zekere autonomie voor Vlaanderen en Wallonië bepleit werd (het beginselakkoord tussen de Katholieke Vlaamse Volkspartij en het VNV (Vlaams Nationaal Verbond) in 1936) was al lang afgesloten.

Collaboratie, gevolgd door een repressie met het vooropgezet doel de Vlaamse Beweging voor de realiteit van het nieuwe België te plaatsen, beheerste het politieke leven. De koningskwestie van 1950 eindigde met een referendum met als resultaat dat koning Leopold III terug de troon kon bezetten, maar dat de straat—deze van Brussel en de Borinage—de baas werd. Leopold III deed troonsafstand. Ook deze straatreureur was communautair gekleurd: Vlaanderen had vóór de terugkeer van de koning gestemd, Wallonië was tegen.

De verzachtingmaatregelen, als gevolg van de ongenadige repressie, beheersten nog lang na Wereldoorlog II het politieke leven.

De onderwijsreactie ("*Weg met Collard*") kwam er nadat de BSP-voorzitter had gezegd dat de nieuwe officiële scholen de steunpunten zouden worden van het socialisme in Vlaanderen.

De taalwetten van de dertiger jaren werden verstevigd. Belangrijkste feiten: de vastlegging van de taalgrens, geen talentellingen meer en het verlenen van faciliteiten aan 19 taalgrensgemeenten en 6 randgemeenten rond Brussel.

De Vlaamse verzuchtingen hadden in wezen alleen betrekking op het taalgebruik. Zij kregen steeds een oplossing via de wetgevendegeweg, met pressie van een Vlaamse Beweging die aan invloed won. De Beweging woog vooral op rechtse en christelijke partijen. De zogenaamde Marsen op Brussel, waar tot 100.000 Vlamingen werden geteld, zijn ter zake illustratief.

Het verhaal kent geen einde. Er was voldoende inzicht gegroeid in zowel de administratieve als de sociaaleconomische ongelijkheden tussen Walen en Vlamingen; de wind zou niet meer gaan liggen.

Na uitgebreide besprekingen in het parlement en in de "Groep van 28" konden de nieuwbakken ministers voor institutionele problemen, Leo Tindemans en Freddy Terwagne, samen met de eerste minister Gaston Eyskens een institutionele doorbraak bewerken. Gaston Eyskens gebruikte in 1970 bij de aanvang van het kamerdebat de sindsdien historisch geworden woorden: "*De unitaire Belgische staat is door de gebeurtenissen achterhaald.*"

Er zouden drie gewesten en drie gemeenschappen komen, een figuur waarbij het Luikse kamerlid François Perin van het R.W. (*Rassemblement Wallon*) een grote rol speelde. Hij zorgde met zijn briljante geest voor een mooi ogende constructie, maar tevens voor de valkuilen. De eerste staatshervorming 1970-1971 werd werkelijkheid.

Tussendoor was er een intermezzo: het zogenaamde Egmontpact, dat sneuvelde in het parlement, maar wel door toedoen van de toenmalige eerste minister Leo Tindemans. Deze ging op de tribune zeggen dat hij het gestook tegen zijn persoon in de toenmalige coalitie van CVP, PSC, PS, SP en VU beu was en aan de Koning het ontslag van de regering zou aanbieden. De breuk tussen Vlaanderen en Wallonië kreeg weer een barstje meer en het Hof zou het ontslag van Tindemans niet geapprecieerd hebben.

De omvorming van een unitaire naar een federale Belgische staat ging verder, zoals reeds geschetst. Na de vijfde staatshervorming werd het stil en de paarse regering deed niet veel aan de uitbouw van verscheidenheid binnen de Belgische federatie. Integendeel voerde zij een berekende recuperatiepolitiek, waarbij het vertrouwde

Vlamingen-Walen-beeld werd vervangen door de opkomst van de Belgen. Tijdens de paarse regering lieten Belgen die een terugkeer naar het vertrouwde Belgische vaderland openlijk bepleitten, zich horen. De paarse regering hield hen niet tegen.

Na 10 juni 2007 zat de oppositie van vóór de verkiezingen aan tafel met onder meer de Open VLD, de partij die acht jaar de eerste minister had geleverd. De overwinnaars hadden vóór de verkiezingen een grote staatshervorming beloofd, met als inzet de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde dat, zoals geweten, uit een eentalig en een tweetalig taalgebied bestaat. Zij zaten—en zitten?—bije.

Op dit ogenblik is er geen vooruitzicht: het kan een onbetekenende staatshervorming worden, het kan leiden tot het vooralsnog onbespreekbare: de scheiding, met een zelfstandige staat Vlaanderen, mogelijks via confederale weg. Zeker is dat de voorstanders van "een sterke federale staat met sterke regio's", waarover interim-premier Verhofstadt een mooi verpakte nota heeft geschreven, met de steun van een groot deel van de media (en daarom verdacht) willen komen tot een voldoende meerderheid om op die basis het wetgevende werk nodig voor de zesde staatshervorming in te zetten.

De nota van premier Verhofstadt draagt geen datum, maar raakte begin januari 2008 bekend. Dit betekent dat het formatieberaad voordien meer dan een half jaar aan de gang was. Dit is eindeloos, temeer omdat men met de gesprekken over de staatshervorming nog moet beginnen.

Leterme was de grote winnaar, paars de grote verliezer. Dat wekte naijver, maar men trachtte de balans in evenwicht te brengen door te stellen dat de liberalen op Belgisch niveau de grootste politieke familie uitmaakten. CD&V heeft, zoals men weet, geen Waalse christelijke zusterpartij: PSC werd CDH. In België gebeurt het nog, als het pas geeft, dat de grootste partij gekelderd wordt door plots de taalgrensoverschrijdende evenknie tot familie te verklaren. Het omgekeerde gebeurt ook. In de huidige interim-regering zijn de socialisten alleen door de PS (Wallonië) vertegenwoordigd. De Vlaamse socialisten (SP.A) zijn eventjes geen familie.

Naijver dus, slechte voorbereiding, omdat de verwachtingen waren dat de Vlaamse liberalen de grote verliezers zouden worden van paars, maar het werden de Vlaamse socialisten.

Voeg daarbij dat men verkiezingen kan winnen en de formatie kan verliezen. Een gebrek aan politieke handigheid kan men Verhofstadt niet verwijten. Wat de rol van het Hof in deze Verhofstadt-aanpak is weten alleen de muren van het Paleis.

Is dat weerwraak? Waarschijnlijk wel. En het scheidt, gelet op de omvang van winst en verlies, niet onmiddellijk een sterke vertrouwensband als men na de stembusuitslag aan de onderhandelings-tafel zit.

Dat verklaart niet alles. Oranje-blauw had wel een aantal deel-akkoorden. De staatshervorming is echter van een ander gehalte, ook al omdat men op een 2/3 meerderheid in het parlement moet kunnen rekenen.

Er zijn vijf staatshervormingen geweest. Vroeger leidde dit altijd tot een resultaat. Waarom nu niet? Vroeger was er een federale kas die toeliet met het toestoppen van de nodige financiële middelen, de partijen in noord en zuid tevreden te stellen. Autonomie werd afgekocht.

En er is nog iets gewijzigd. Zeker bij de eerste staatshervormingen hadden de regionalisten bij de Franstaligen meer te vertellen: Cools, Spitaels, Van Cauwenberghe, om slechts dezen te noemen. Het waren allen socialistes. Het zwaartepunt van de francophonie is inmiddels verplaatst naar Brussel. Tegelijk is de invloed van de zogenaamde Belgen groter. De francofonen willen van twee walletjes eten: via de wafelijzerpolitiek willen ze een evenredig deel van de federale middelen en via een autonomiesysteem willen zij én autonomie én nog bijkomende middelen. Zij zijn niet de grote roepers om meer zelfstandigheid voor een deelstaat. Tenzij voor het Brussels gewest.

Daar staat Vlaanderen tegenover. Vlaanderen radicaliseert. Acht paarse jaren, met weinig respect voor hetgeen vanuit Vlaanderen werd verworven, hebben een Vlaamse politieke opinie gevoed die opkomt voor een correcte werking van het bestaande federalisme. Het beleid was echter wel anders. De taalwetten werden in Brussel niet toegepast. Een reeds lang bestaand taalhoffelijkheidssakkoord is terecht een taalgrofheidsakkoord genoemd; paars hield de ogen af van het negatieve standpunt van de Raad van State. De tweetalige rechtvaarders die er in Brussel niet kwamen: het was koren op de molen van wie ijverde voor meer autonomie. En de afgang van Verhofstadt die gewoon de handdoek in de ring gooide wanneer de splitsing van het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde aan de orde kwam, bleef in het collectief Vlaams geheugen hangen. De Vlaamse burgemeesters in de Rand, die de liberaal Verhofstadt bij herhaling aan het kruis spijkerden, werden aangevoerd door de liberale burgemeester van Lennik. Zijn naam: Willy de Waele!

Op het stuk van samenwerking met de deelstaten nam de paarse regering een houding aan alsof de deelstaten veredelde provincies

waren. Een waarachtige Belgische recuperatiebeweging werd ingezet, ter versterking van de centrale staat. Tussen Verhofstadt en de regeringspartijen werd op 26 april 2002 een akkoord gesloten "houdende een hervorming van de politieke instellingen van ons land". Daarin is onder meer een paritaire Senaat voorzien. Elke bevoegdheid van deze Senaat betekent een blokkering van de Vlaamse meerderheid. Radicalisering is dus het logische gevolg. Bovendien is er de federale dynamiek met twee deelstaten, die polariserend werkt.

Tussen Vlamingen en Franssprekenden bestaan de klassieke verschillen, namelijk eigen taal en cultuur. Ook geopolitiek zijn er enkele merkwaardige verschillen: ligging, bevolkingsdichtheid, grote binnen-regionale verschillen in Wallonië. Met opzet wordt gesproken over francofonen. Het verschil tussen Walen, die francofonen zijn, en Brusselaars die het ook zijn (3/5 tegenover 2/5), is groot. De beleidsintenties van deze twee groepen zijn helemaal niet dezelfde.

Op zich is de wens een ander beleid te voeren (bijvoorbeeld op het stuk van de gezondheidszorg) geen reden tot splitsing. Het wordt anders wanneer een langdurig ander beleid een ander uitzicht geeft aan een regio of deelstaat. Wallonië is (geïnspireerd door de Franse buur ?) meer etatistisch. In Wallonië is alles meer politiek gekleurd dan in Vlaanderen. Dit tekent een volk.

De zogenaamde Waalse baronieën (de machtige intercommunales) zijn bekend. Er is een verschil met Vlaanderen, hoewel ook het Vlaams centralisme, dat moet erkend, niet strookt met het klassieke vrijheidsgevoel van onze steden en gemeenten.

Wanneer is de zelfstandigheid vanzelfsprekend? Scheidingslijnen zijn minder bepaald door de ideologische dan door de culturele aard van de samenleving: taal en al wat met volksverbondenheid te maken heeft, met de concentrische kringen van familie, wijk, kerk, verenigingen, gemeente, streek. Daar gaat het om. Dit wordt anders in Vlaanderen en Wallonië. Dit is al anders tussen beiden, in de mate dat de socialisering van de samenleving, onder meer via eigen instellingen met meer macht én verantwoordelijkheid, toeneemt.

De nota Verhofstadt is mooi verpakt, maar gevaarlijk en daarom nog geen uitgangspunt voor een debat. Er zijn ongetwijfeld vele professoren die nog een mooiere nota kunnen maken. Een Vlaamse onderhandelaar zou als uitgangspunt moeten nemen deze onvolkomen Vlaamse deelstaat volkomen te maken. Verhofstadt zegt uit eigen naam te spreken: welnu, hij behoort tot de Nederlandse taalgroep en zou dus een Vlaams uitgangspunt moeten hebben. Hij

durft echter zijn nek niet uitsteken, zoals blijktbaar bij de meerderheidspartijen, en mogelijks bij de minderheid, niemand dat durft. Is de ban van een opinie, die mede gevormd en bovendien soms geregistreerd wordt door de media, dan zo groot? Het zegt veel over twijfel of over een zwiggende meerderheid. Het kan ook iets zeggen over de nog weinige uitwegen voor de vastgelopen samenwerking.

Anderzijds zal Verhofstadt, die spreekt van een "derde weg", wel weten dat zijn schapen zich al lang verdeeld hebben tussen de eerste weg, het status-quo, waarvoor geen staatsvorming nodig is, en de tweede weg die veel voelt voor een sterke federale staat. Nadien punt. Verhofstadt wil een sterke staat en sterke regio's. Hij roept daarvoor de convergentie (volgens Van Dale: "samenkomst in één punt") in, zoals in Europa. Eigenlijk zit de contradictie in het feit dat het voor een sterke staat mogelijk moet zijn zoveel te bevoegden dat er voor sterke deelstaten geen plaats meer overblijft.

Van Vlaamse zijde zal men minstens vragen schoon schip te maken met de zogenaamde federale recuperatie, meer constitutionele autonomie (de deelstaten moeten bijvoorbeeld zelf beslissen hoe en wanneer zij voor hun parlement verkiezingen toelaten, hoe ze hun regering aanstellen, en zo meer). Men wil echte bevoegdheden en de eerste bevoegdheid is fiscale autonomie.

Brussel is voor Vlaanderen en Wallonië belangrijk, maar is te dikwijls voorwerp geweest van deze vaststelling: als we Brussel niet hadden waren alle problemen al lang opgelost. Dat betekent: we moeten eerst het probleem Brussel oplossen. Men kan ook het tegenovergestelde doen. Laat het Brussels status-quo, zoals reeds in 1980 het geval was, verder bestaan mits te voorzien in de nodige middelen. Brussel heeft de handen vol met alle bevoegdheden die het vandaag heeft: negentien gemeenten, Brussel hoofdstad van België, zetel van federaal parlement en regering, hoofdstad van de Vlaamse en de Franse gemeenschap, hun parlement en regering, feitelijke Europese hoofdstad met de aanwezigheid van de meeste Europese instellingen, zetel van de NAVO.

Geef voorrang aan de twee deelstaten. Men zal hen met echte macht—qua bevoegdheden en zelf te verkiezen middelen—moeten begiftigen. Het is ontstellend hoe onlogisch men in deze denkt. De federale staat zou over minder en minder middelen beschikken. Geef dus de deelstaten fiscale macht, minstens een ruim belastingsterrein, dat natuurlijk niet met het federale mag samenvallen. Vóór dertig jaar had een gemeente meer fiscale bevoegdheden dan de ontluikende deelstaten. Dat komt ervan als over een staatsvorming alleen door een federale Belgische Kamer en Senaat wordt beslist.

Het blijkt dat het op punt stellen van een evenwichtige verhouding tussen de federale staat en de twee grote deelstaten quasi onmogelijk is. Het zou intellectueel van moed en van politieke geloofwaardigheid getuigen een scenario voor de scheiding uit te werken, in samenwerking met de federale staat en de twee grote deelstaten. Brussel kan, zoals gezegd, nadien behandeld worden. Waarom deze werkwijze? Als niets lukt moeten de inwoners van dit land toch een staat hebben. Iedere deelstaat heeft dan zijn vaderland.

Zelfs als het lang duurt mag verwezen worden naar diegenen die in 1830 de secessie van het Koninkrijk der Nederlanden pleegden. Het duurde tot 1839 vooraleer de grenzen van de nieuwe staat op punt stonden.

Zonder veel opmerkingen is in *De Standaard* van 18 oktober 2007 een stuk verschenen van de Franstalige auteurs van het manifest *Choisir l'Avenir*. "We moeten durven kiezen. In een gemeenschappelijk België als het kan, zonder als het niet anders kan."

De opmerkingen op deze bijdrage waren gering, want waarschijnlijk niet spectaculair genoeg. Men spreekt trouwens niet graag over onafhankelijkheid, liever over separatisme. Dat heeft een bij-klank! Het betekent afscheiding. Sommigen zeggen zelfs dat de Vlaamse onafhankelijkheid gelijk staat met afscheiding van de Belgische staat. Naar die rampstaat zullen velen komen kijken!

Peilingen bij de bevolking hierover zijn er vele. Laten die ons niet leiden. Hoewel Deborsu in *Le Soir* spreekt van 45% voorstanders spreekt De Croo van 75%.

Feit is dat er te weinig aanhang is om door te duwen, te veel angst om de stap te zetten, eveneens echter te veel sympathie om deze optie niet op tafel te leggen. In dat verband is de zogenaamde neo-Belgische fierheid kunstmatig.

Voor die neo-Belgen mogen de Europese dimensie niet uit het oog verliezen als het erom gaat deze staat om te vormen. De idee "Vlaanderen—lidstaat in Europa" doet recht aan een Europese Unie die voor globalisering staat in Europa maar tegelijkertijd de onmiddellijke omgevingsfactor niet uit het oog verliest. Een Vlaamse onafhankelijkheid zal in deze context Vlaanderen binnen een Europese ruimte en binnen Europese voegdij brengen. De lijn Vlaanderen-Europa zal echter een directe lijn zijn, zoals bij vergelijkbare lidstaten Ierland, Luxemburg, Denemarken. Dat is alleszins beter dan de contactlijn Vlaanderen-België-Europa. Tenzij België een "België namens" wordt, maar de vraag is dan of dit zinvol is.

Ter afsluiting volgende drie citaten:

1. Zo begon het in 1832.

Charles Rogier, één van de aanstokers van de Belgische onafhankelijkheid, schrijft aan de toenmalige minister van justitie Raikem o.m. het volgende:

"Tot de basisprincipes van een goed bestuur behoort ook het hanteren van één taal. Het is duidelijk dat dit in België het Frans moet zijn. Om daartoe te komen moeten alle functies aan Walen en Luxemburgers toevertrouwd worden. Op die manier zullen de Vlamingen beroofd zijn van de voordelen van deze functies, zolang ze zich niet hebben laten verfransen. Langzaam maar zeker zal op die manier het Germaans element in België uitgeroeid worden."

2. Hugo Schiltz, V.U.-leider en Minister van Staat op 2 juni 1993 in de Belgische Senaat.

"Als men mij de vraag stelt of België blijft bestaan en of deze hervorming niet de wachtkamer voor het separatisme is, dan heb ik de neiging te antwoorden: "Ik weet het niet." Wat de Vlamingen betreft, bij een deel van ons volk leeft nog altijd de drang om revanche te nemen, de rekening te presenteren voor meer dan een eeuw stiefmoederlijke behandeling, culturele en sociale vernedering en soms lijfelijke afstraffing."

3. Stefaan Michiels, senior writer bij *De Tijd* (2 januari 2008).

"Is het een ramp als België zou uiteenvallen? Nostalgici zullen er om treuren, maar het is een illusie te geloven dat een structuur er voor de eeuwigheid zou zijn. België bestaat nog geen 200 jaar... Wat Vlamingen en Franstaligen in België samenhoudt, is ijler geworden. Wat hen verdeelt, wint aan belang... De maatschappij evolueert, de maatschappelijke en politieke structuren ook. Er is geen reden waarom België daaraan zou ontsnappen."

Over de auteurs

Professor dr Christine van Broeckhoven studeerde scheikunde aan de Universiteit Antwerpen, waar zij in 1980 promoveerde tot doctor in de moleculaire biologie. Zij is wetenschappelijk directeur van het departement voor moleculaire genetica van het Vlaams Instituut voor Biotechnologie en federaal volksvertegenwoordiger.

Professor em. dr Roger Dillemans is doctor in de rechten en licentiaat in de wijsbegeerte van de KU Leuven. Daarnaast behaalde hij een Master of Laws aan de universiteit van Harvard. Hij was gewoon hoogleraar en rector van de KU Leuven en werd door zeven buitenlandse universiteiten met een eredoctoraat onderscheiden.

Professor dr Koen Geens is doctor in de rechtsgeleerdheid van de KU Leuven en Master of Laws van de universiteit van Harvard. Hij is buitengewoon hoogleraar aan de KU Leuven en de KU Brussel en kabinetschef van de minister-president van de Vlaamse Regering.

Professor Dr Matthias E. Storme studeerde rechten en wijsbegeerte in Antwerpen, Leuven en Yale. In 1989 promoveerde hij tot doctor in de rechten aan de KU Leuven, waar hij intussen meerdere vakken doceert. Daarnaast is hij advocaat aan de Brusselse balie en voormalig algemeen voorzitter van het Verbond der Vlaamse Academics.

Mr Herman Suykerbuyk studeerde rechten en notariaat aan de KU Leuven en was advocaat aan de Antwerpse balie. Hij was dertig jaar lang burgemeester van de gemeente Essen en zetelde van 1986 tot 1988 in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Van 1988 tot 1995 was hij senator, van 1995 tot 1999 lid van het Vlaams Parlement.

Mr Drs Frank Judo is hoofdredacteur van *Vivat Academia*.

Afdelingen

► Antwerpen

<http://vvacademici.org/VVA-Antwerpen.html>
Jan van Reeth, sirati@belgacom.net
Evelien Lust, evelien.lust@telenet.be

► Brugge – Oostkust – Houtland

<http://users.telenet.be/vva-brugge>
Leo Derynck, leo.derynck@skynet.be
Eric Vienne, vva.brugge@telenet.be

► Brussel

<http://vvacademici.org/VVA-Brussel.html>
Robrecht Vermeulen, robrecht@drvermeulen.com
Christiane Weyers, judo.weyers@belgacom.net

► Campinia

Jaak Peeters, peeters.jaak@telenet.be
Marie-José Tips, m.-j.tips@myonline.be

► Klein-Brabant

<http://users.skynet.be/vva-kleinbrabant>
Wim Van der Donckt
Jan-Pieter Haems, janpieter.heams@scarlet.be

► Kortrijk

Paul de Meester, mirodancreation@skynet.be

► Leuven

<http://members.chello.be/sf15013/VVA-Leuven>
Danny Blockmans
Peter Van Windekens, peter.vanwindekens@vwb.org

► Limburg

<http://users.telenet.be/vvalimburg>
Milka Tombal, vvalimburg@telenet.be
Ghislain Duchâteau, ghislain.duchateau@telenet.be

► Oostende

<http://users.telenet.be/vva-oostende>
Els Taelman, elstaelman@hotmail.com
Luc D'Hoore, suzannededuytsche@hotmail.com

► Oost-Vlaanderen

<http://users.skynet.be/vvaovl>
Reinhart Verschoore, reinhart.verschoore@UGent.be
Walter de Gryze, walterdegryze@fulladsl.be

► Taxandria

<http://vvacademici.org/VVA-Taxandria.html>
Paul Verdurme, verdurme.bvba@scarlet.be
Tine van Dorpe, rudi.pelckmans@telenet.be

Het VVA ontstond begin vorige eeuw als groepering van regionale oud-studentenkringen en heeft tot doel:

- culturele en maatschappelijke vorming ;
- verspreiding van wetenschap en cultuur ;
- behartiging van de belangen van academici, in het bijzonder het universitair onderwijs en onderzoek en permanente vorming ;
- ijveren voor verdere Vlaamse ontvoogding en ont-plooiing van de Nederlandse cultuur.

Er zijn VVA-afdelingen in Oostende, Brugge, Kortrijk, Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Taxandria, Klein-Brabant, Campinia, Brussel, Leuven-Hageland en Limburg.

Algemeen secretariaat

Rita WARDENIER

adres: Waversesteeweg 288, 1040 Brussel

gsm: 0472 89 33 99

fax: 02 412 42 00

e-mail: rwardenier@hotmail.com

Administratief secretariaat

Mia CUYPERS

adres: Passendalestraat 1 A, 2600 Berchem

tel: 03 320 06 34

(op dinsdag, woensdag, vrijdag tussen 10 en 16 uur)

fax: 03 366 60 45

e-mail: vva@vvacademici.org